

PARAPLEGIJA i MI

GLASILO SAVEZA - Godina VII - august 2020. - Broj 19

Broj
19

AKTUELNOSTI IZ SAVEZA I UDRUŽENJA

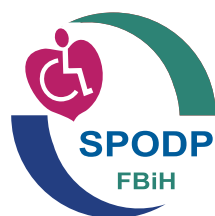
ZDRAVLJE: Pandemija "COVID-19"

KOLUMNA: prof. dr. Mirsad Muftić

STRUČNI SARADNICI

IN MEMORIAM: Jasmin Džemidžić

INTERVJU: Samira Đidić

Savez paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine

“PARAPLEGIJA i MI”

Informativno glasilo –
časopis Saveza paraplegičara
Federacije Bosne i Hercegovine

Izdavač

Savez paraplegičara i
oboljelih od dječije paralize
Federacije Bosne i Hercegovine
Zmaja od Bosne br. 78
71000 Sarajevo
Telefon / fax: 710-445 / 710-446
E-mail: savez@paraplegicari.org
Web: www.paraplegicari.org

Glavna i odgovorna urednica
Elvira Bešlija

Redakcija

Elvira Bešlija, prof. dr. Mirsad Muftić,
Mirjana Dizdarević, Mirsad Đulbić,
Mirsad Imamović

Stalni saradnik

Prof. dr. Emir Fejzić, dipl. ing. arh.

Naslovna strana

Mirsad Imamović

Lektura

Ena Begović-Sokolija

Dizajn i prijelom

Mahir Sokolija

Štampa

“Dobra knjiga”, Sarajevo

ISSN

2303-5870

Tiraž

1.000 primjeraka

Časopis je besplatan.

Glasilo je realizirano kao projekt
koji finansira “Lutrija BiH”,
posredstvom Ministarstva rada i socijalne
politike Federacije Bosne i Hercegovine.

Sarajevo, august 2020. godine

Sadržaj

Riječ glavne urednice 2

IZ SAVEZA

Održana 23. redovna Skupština Saveza paraplegičara i
oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine 3
Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize
Velika Kladuša: Aktivnosti Udruženja u proteklom periodu 5
Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zenica:
Vijesti iz Udruženja 8
Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize
Doboj Jug: Aktivnosti Udruženja u proteklom periodu
proglašenja pandemije koronavirusa 10
Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Sanski Most:
Jubilej: Dvadeset godina postojanja i rada Udruženja 12

IN MEMORIAM

Jasmin Džemidžić, 1983–2020. 16

LJUDSKA PRAVA

Dan povrede kičmene moždine – Spinal Cord Injury Day,
5. septembar 2020. 19
Ispred zgrade Vlade postavljena pristupna rampa
za osobe s invaliditetom 22
Osobe s invaliditetom traže izmjene i dopune Liste
ortopedskih i drugih pomagala u Tuzlanskom kantonu 23

ZDRAVLJE

Razmatranja za osobe s invaliditetom tokom pandemije 25

KOLUMNA: Prof. dr. MIRSAD MUFTIĆ

Ergon terapija 29

STUČNI SARADNICI

COVID-19 pandemija: globalne posljedice
za zdravlje stanovništva 31
Vrsta tjelesnog onesposobljenja i klasifikacija
u paraolimpijskom sportu 35
Online obrazovanje u doba pandemije 37

INTERVJU

Samira Đidić 38

PREDSTAVLJAMO VAM

Fotografijom protiv barijera 46

DRUGI PIŠU

Ograničeno prажnjenje beške 52
Tužbama moraju braniti svoja ljudska prava 54

Riječ glavne urednice

Poštovani čitaoci, pisati uvodnik za naš časopis, koji izdajemo u vrijeme globalne pandemije koronavirusa, kada je potpuno poremećen ustaljeni način života i rada u svim svojim segmentima, teško je i pomalo čudno.

Ali, uprkos svim preprekama koje imamo i ograničenjima koja su postala dio ponašanja, uspjeli smo se vratiti u punom kapacitetu svim aktivnostima.

Tako smo, na naše veliko zadovoljstvo, uspjeli izdati i ovaj devetnaesti broj našeg i vašeg časopisa *Paraplegija i Mi*, na što smo nemalo ponosni.

S obzirom na to da je “živjeti s koronom”, kako sam navela, postalo naša svakodnevnica, u ovom broju donosimo tekstove koji se odnose upravo na preporuke i analize u vezi s ovom tematikom.

Također, nastavljamo i s uobičajenom shemom sadržaja: rubrikom *Vijesti iz Saveza* u kojoj prezentiramo informacije o aktivnostima udruženja, naših članica, iz Velike Kladaše, Zenice, Doboj Juga i Sanskog Mosta, dok su aktivnosti Saveza iznesene i u izvještaju sa 23. redovne Skupštine Saveza.

Jedan od tekstova posvećen je upoznavanju s veoma značajnom temom: “Dan povrede kičmene moždine – Spinal Cord Injury Day”, koji se obilježava 5. septembra 2020. godine.

Naša misija informiranja članova i svih drugih zainteresiranih sigurno je postigla svoj cilj. Uz sve probleme na koje nailazimo, već sedmu godinu redovno izdajemo časopis, a reakcije svih čitalaca i relevantnih stručnih osoba ostale su pozitivne.

U ovom broju dominirajuća tema je pandemija koronavirusa i bolest koju on izaziva “COVID-19”, ali i dalje imamo naše stalne rubrike sa zanimljivim tekstovima, stručnim, informativnim i afirmativnim. Istina, ovo je prvi broj koji neće imati rubriku *Sport*, a razlog je svima dobro poznat – pandemija i prateće preventivne mjere zaštite svih ljudi. Čak su i olimpijske i paraolimpijske igre “Tokio 2020.” otkazane.

U stalnoj kolumni prof. dr. Mirsad Muftić u ovom broju objašnjava “ergon terapiju” kao fizikalni tretman inovativnog terapijskog pristupa.

Prezentiramo vam i tekstove naših stručnih saradnika mr. sci. Selme Sinanović – “COVID-19 pandemija: globalne posljedice za zdravlje stanovništva”, doc. dr. sci. Vedrana Đide – “Vrsta tjelesnog onesposobljenja i klasifikacija u paraolimpijskom sportu” i Benjamina Muftića, BA fizikalne terapije – “Online obrazovanje u doba pandemije”.

Devetnaesti broj obilježen je i tužnim događajem – smrću mladog Jasmina Džemidžića, člana Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Kantona Sarajevo, člana našeg Saveza, koji je bio poznati “stand-up” komičar ili, kako je on imao običaj kazati, “sit-down” komičar. *In memoriam* je rubrika o preminulom Jasminu Džemidžiću.

U rubrici *Intervju* sagovornik nam je Samira Đidić, članica Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zenica, veoma mlada osoba, ali s već izgrađenim stavovima o bitnim životnim pitanjima, tako da je i intervju s njom vrlo inspirativan.

Također, naš praksa je da vam prenesemo i tekstove iz drugih medija i država u rubrici *Drugi pišu*, a u ovom broju to su tekstovi Biljane Nedić i Irene Čejović o problemima osoba s invaliditetom koje moraju koristiti kolica za kretanje. U rubrici *Predstavljamo* donosimo tekst o izložbi fotografija osoba s invaliditetom pod nazivom “Fotografijom protiv barijera”. Tu je i rubrika o ljudskim pravima u kojoj nastojimo da sve naše čitaoce i članove Saveza informiramo o njihovim pravima predviđenim međunarodnim konvencijama i domaćim zakonskim aktima.

Vjerujemo da ćete biti zadovoljni i 19. brojem časopisa *Paraplegija i Mi* i da će svako od vas pronaći zanimljiv i koristan sadržaj, a redakcija će se truditi da nastavi svoj rad na dostignutom nivou i na vaše zadovoljstvo i za vaše potrebe.

Časopis se, kao što je poznato, besplatno distribuira svim našim članovima, drugim udruženjima i savezima osoba s invaliditetom, institucijama i ustanovama u Bosni i Hercegovini, kao i srodnim, prijateljskim organizacijama osoba s invaliditetom u našoj regiji.

*Glavna i odgovorna urednica
Elvira Bešlija*

Održana 23. redovna Skupština Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine

U sali Hotela “Hollywood” na Ilidži u Sarajevu 24. juna 2020. godine s početkom u 12,00 sati, održana je 23. redovna Skupština Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine. Skupština je radila u kvorumu. Bilo je prisutno 16 od ukupno 19 delegata.

Sjednicu je vodio predsjednik Skupštine Elvis Hodžić.

Nakon usvajanja Dnevnog reda i Zapisnika sa 22. redovne Skupštine Saveza, razmatrani su svi materijali prema planu rada Skupštine. Izvještaj o radu za prošlu godinu, uz materijale koji su zastupnici dobili, izložio je u

PowerPoint prezentaciji predsjednik Upravnog odbora prof. dr. Mirsad Muftić i tom prilikom iznio sljedeće:

Naziv programske aktivnosti

- procjenu o izvršenju,
- izvor verifikacije,
- procjenu učinka aktivnosti,
- izvor finansiranja aktivnosti.

23. redovna Skupština Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize FBiH

Promocija 18. broja časopisa *Paraplegija i Mi*

U okviru diskusije zastupnici su se veoma pohvalno izrazili o radu Saveza u prošloj godini. Jednoglasno i bez primjedbi usvojen je Izvještaj o radu Saveza za 2019. godinu. Istaknuto je nekoliko velikih i značajnih aktivnosti koje je Savez imao u prethodnoj, izvještajnoj godini svog rada, kao što su uspješno organizirano tradicionalno Međunarodno otvoreno prvenstvo i XVII sportske igre paraplegičara i oboljelih od dječije paralize u Zenici, a posebno objava tri broja časopisa *Paraplegija i Mi* koji priprema i izdaje Savez. Zastupnici su pozitivno ocijenili tradicionalno održavanje konferencija i okruglih stolova Saveza na kojima su prisutni predstavnici svih udruženja-članica Saveza. U prošloj godini održana je konferencija "Promoviranje pristupa invaliditetu zasnovanog na ljudskim pravima" te Okrugli sto "Strateški pravci razvoja

Saveza i udruženja-članica Saveza". Zastupnici su u diskusijama naglasili da imaju sve veći ugled i značaj u svojim sredinama kao članice Saveza. Potom su skupštinskim zastupnicima prezentirani Izvještaj Nadzornog odbora i Finansijski izvještaj za 2019. godinu te Program rada s Operativnim planom i Finansijski plan Saveza za 2019. godinu koji su, nakon kraće diskusije, jednoglasno usvojeni. U okviru diskusije po Programu rada generalni sekretar Saveza Elvira Bešlija prezentirala je plan održavanja XVII sportskih igara u Zenici, evidenciju ukupnog članstva Saveza i druga aktualna pitanja.

Promocija časopisa *Paraplegija i Mi*

Nakon završenog rada Skupštine, održana je promocija 18.

broja časopisa *Paraplegija i Mi*. Prezentacija je prikazana video-slajdovima. Po završetku prezentacije zastupnicima je podijeljen 18. broj časopisa *Paraplegija i Mi*, koji će oni distribuirati u svojim udruženjima.

Zaštitne maske – COVID-19

Stručna služba Saveza povodom pandemije koronavirusa podijelila je zastupnicima zaštitne maske, koje je Savez dobio od Evropske Federacije osoba sa spinalnim ozljedama (ESCIF), a koje će oni podijeliti članovima svojih udruženja.

Skupština je protekla u prijateljskom i radnom ambijentu na zadovoljstvo svih prisutnih.

Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Velika Kladuša

Aktivnosti Udruženja u proteklom periodu

Održana 14. redovna Skupština Udruženja

Dana 11. 6. 2020. godine održana je 14. redovna, izvještajna, Skupština našeg Udruženja. Skupština je radila u kvorumu. Nakon usvajanja Dnevnog reda i Zapisnika s prethodne sjednice Skupštine, pristupilo se razmatranju i usvajanju materijala predviđenih Dnevnim redom: Izvještaja o radu za 2019. godinu, Finansijskog izvještaja za 2019. godinu, Plana i program rada za 2020. godinu te Finansijskog plana za 2020. godinu. Nakon izlaganja, sve tačke Dnevnog reda prodiskutirane su i jednoglasno usvojene. Nakon uspješno završenog radnog dijela Skupštine, za sve članove Skupštine i goste organiziran je zajednički ručak.

Aktivnosti Udruženja za vrijeme pandemije koronavirusa

Zbog opće krize uzrokovane koronavirusom i širenjem bolesti COVID-19, koju on izaziva, mnoge planirane aktivnosti i projekte morali smo odgoditi ili prekinuti. Ipak, angažirali smo se na određenim aktivnostima koje su u sklopu

borbe i prevencije protiv pandemije i time, koliko je bilo u našoj moći, pomogli i olakšali našim članovima da shvate sve opasnosti od pandemije, pogotovo što su naši članovi sa stanjem paraplegije posebno rizična skupina. Uputili smo ih u sve mjere preventivne zaštite i odluke kriznih štabova, a sve u svrhu lakšeg i sigurnijeg prevladavanja opasne i teške situacije uzrokovane pandemijom kronavirusa. U saradnji sa Štabom civilne zaštite Općine Velika Kladuša u aprilu smo za sve naše članove osigurali "interventne pakete", u kojima su bili osnovni prehrambeni proizvodi i sredstva

za ličnu i kućnu higijenu i dezinfekciju. Svi paketi dostavljeni su na kućne adrese naših članova uz pomoć općinskog komunalnog preduzeća "Komunalije". Ovom akcijom osigurana je jednokratna ali veoma značajna pomoć našim članovima, pogotovo što većina naših članova živi s minimalnim primanjima, u socijalno teškim uslovima, tako da je pomoć, makar i jednokratna, dobrodošla. S obzirom na to da je sve bilo dostavljeno na kućnu adresu, članovi našeg Udruženja nisu morali izlaziti iz kuće i izlagati se riziku moguće zaraze koronavirusom.

Nakon održane 14. redovne Skupštine organiziran je zajednički ručak

2. sportske igre "Velika Kladaša 2020."

2. sportske igre za osobe s invaliditetom "Velika Kladaša 2020"

Dana 2. jula 2020. godine na stadionu NK "Krajišnik" u organizaciji našeg Udruženja održane su 2. sportske igre za osobe s invaliditetom "Velika Kladaša 2020".

Na ovoj sportskoj manifestaciji sudjelovalo je 30 takmičara i 10 takmičarki iz Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Velika Kladaša i Udruženja "IMI POSTOJIMO" roditelja djece i mladih sa posebnim potrebama Općine Velika Kladaša. Na sportskim igrama održano je takmičenje u pet sportskih disciplina, u muškoj i ženskoj konkurenciji, i to: bacanje kugle, diska, koplja i čunja te "viseće kuglanje".

Nakon takmičarskog završetka sportskih igara slijedilo je proglašenje najuspješnijih takmičara i takmičarki, kojima su dodijeljene medalje (zlatna, srebrna i bronzana) u svim takmičarskim disciplinama.

Rezultati – plasman u ženskoj konkurenciji

Bacanje kugle, kategorija F-51:

1. Admira Kendić, zlatna medalja
2. Samira Dizdarević, srebrna medalja
3. Sanita Zajkić, bronzana medalja

Bacanje kugle, kategorija F-52/53:

1. Almira Brkić, zlatna medalja
2. Elvisa Bašić, srebrna medalja
3. Adela Rošić, bronzana medalja

Disciplina čunj:

1. Adela Rošić, zlatna medalja
2. Admira Kendić, srebrna medalja
3. Selma Mržljak, bronzana medalja

Disciplina viseće kuglanje:

1. Elvisa Bašić, zlatna medalja
2. Sanita Zajkić, srebrna medalja
3. Almira Brkić, bronzana medalja

Rezultati – plasman u muškoj konkurenciji

Bacanje kugle, kategorija F-51:

1. Aldin Galijašević, zlatna medalja
2. Mirsad Kuduzović, srebrna medalja
3. Mirzet Rizvić, bronzana medalja

Bacanje kugle, kategorija F-52/53:

1. Josip Balinović, zlatna medalja

2. sportske igre "Velika Kladaša 2020." – osvajači medalja

2. Senudin Okanović, srebrena medalja
3. Ermin Pehlić, bronzana medalja

**Bacanje kugle,
kategorija F-54/55:**

1. Elvis Hodžić, zlatna medalja
2. Mirsad Kajtezović, srebrena medalja
3. Kemal Čaušević, bronzana medalja

**Bacanje kugle,
kategorija F-56/58:**

1. Zuhdija Bašić, zlatna medalja
2. Ismet Miskiće, srebrena medalja
3. Zlatko Dizdarević, bronzana medalja

**Bacanje diska,
kategorija F-51:**

1. Aldin Galijašević, zlatna medalja
2. Mirzet Rizvić, srebrena medalja

3. Mirsad Kuduzović, bronzana medalja

**Bacanje diska,
kategorija F-52/53:**

1. Josip Balinović, zlatna medalja
2. Senudin Okanović, srebrena medalja
3. Asmir Mustedanagić, bronzana medalja

**Bacanje diska,
kategorija F-54/55:**

1. Alaga Hozanović, zlatna medalja
2. Elvis Hodžić, srebrena medalja
3. Mirsad Kajtezović, bronzana medalja

**Bacanje diska,
kategorija F-56/58:**

1. Fikret Mujkić, zlatna medalja
2. Zlatko Dizdarević, srebrena medalja
3. Ibrahim Kaknjašević, bronzana medalja

**Bacanje koplja,
kategorija F-52/53:**

1. Josip Balinović, zlatna medalja
2. Senudin Okanović, srebrena medalja
3. Ermin Pehlić, bronzana medalja

**Bacanje koplja,
kategorija F-54/55:**

1. Elvis Hodžić, zlatna medalja
2. Ramiz Pandžić, srebrena medalja
3. Mirsad Kajtezović, bronzana medalja

**Bacanje koplja,
kategorija F-56/58:**

1. Zlatko Dizdarević, zlatna medalja
2. Fikret Mujkić, srebrena medalja
3. Ibrahim Kaknjašević, bronzana medalja

Disciplina čunj:

1. Mirsad Kuduzović, zlatna medalja
2. Samir Šehić, srebrena medalja
3. Aldin Galijašević, bronzana medalja

Disciplina viseće kuglanje:

1. Ibrahim Kaknjašević, zlatna medalja
2. Samir Velić, srebrena medalja
3. Zlatko Grahović, bronzana medalja

Sportske igre održane su uz podršku Općine Velika Kladaša kroz grant sredstva za Udruženja i Sportskog saveza Općine Velika Kladaša.

Nakon završetka takmičarskog dijela sportskih igara i dodjele medalja najuspješnijim takmičarkama i takmičarima, druženje je nastavljeno u ugostiteljskom objektu uz prigodan ručak i u dobrom raspoloženju svih prisutnih.

Vijesti iz Udruženja

Prva izvještajna Skupština 2020. godine

U sklopu redovnih aktivnosti našeg Udruženja organizirana je 1. redovna izvještajna Skupština u Hotelu "Zenica" u Zenici. Predsjednik Skupštine dr. Suad Bašić iznio je uvodnu riječ te se kroz utvrđeni Dnevni red raspravljalo o Izvještaju o radu i Finansijskom izvještaju. Pozitivno su ocijenjena oba izvještaja te je utvrđeno da je Udruženje uspješno organizirati sve planirane aktivnosti za 2019. godinu. Plan rada i finansijski plan jednoglasno su usvojeni kao polazna osnova za rad u 2020.

godini. Osim toga, u okviru tekućih pitanja članovi Skupštine dali su svoje prijedloge o mjestu održavanja redovnog izleta te su obaviješteni o izradi Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta Zeničko-dobojskog kantona koji se radio preko KOOSI ZDK, pri čemu je naše Udruženje dalo svoj doprinos. Nakon radnog dijela Skupštine nastavljeno je druženje uz zakusku organiziranu za članstvo i članove Skupštine. Tu smo članove Udruženja upoznali s planovima za 2020. godinu te smo ih informirali o dopuni Pravilnika o naplati cestarine. Iza nas je jedan produktivan dan a

ispred nas dosta planova i rada, sve u cilju ostvarenja još boljih rezultata u odnosu na prethodnu godinu.

Jačanje civilnog društva u Bosni i Hercegovini da prepozna i prati online prijetnje na društvenim medijima

U Hotelu "Ibis Styles" u Sarajevu organizirana je radionica za mlade od 18 do 24 godine pod nazivom "Jačanje civilnog društva u Bosni i Hercegovini da prepozna i prati online prijetnje na društvenim medijima".

Prva izvještajna Skupština UPODP Zenica 2020.

Organizacija jednodnevnog izleta za članove Udruženja na ribnjak "Izvor" Mehurići

Jačanje civilnog društva u Bosni i Hercegovini da prepozna i prati online prijetnje na društvenim medijima

#PratiOnlinePrepoznaj Odmah slogan je ovog projekta, koji implementiraju nevladine organizacije Ja bih u EU i Centar za sigurnosne studije, a finansira Evropska unija. Ispred našeg Udruženja radionici je prisustvovala članica UO i administrativna asistentica Udruženja Samira Đidić. Projekt je prvenstveno

namijenjen mladima, najaktivnijim korisnicima društvenih medija, a radionici su prisustvovali eksperti iz oblasti društvenih mreža i nasilnog ekstremizma, predstavnici Ministarstva sigurnosti BiH te predstavnici Centra za sigurnosne studije BiH koji su upoznali prisutne o važnosti prepoznavanja sadržaja koji su

prijetnja za razvoj i širenje nasilnog ekstremizma. Jedna od ključnih aktivnosti projekta je edukacija mladih u praćenju online medija i izrada web platforme www.prepoznaj.ba na kojoj će se razmjenjivati informacije i sadržaj koji ovu problematiku približavaju ne samo mladima, nego građanima, institucijama i medijima. Krajnji cilj projekta jeste ojačati otpornost građana i građanki Bosne i Hercegovine na radikalizaciju koja vodi ka nasilnom ekstremizmu. Za taj cilj građani trebaju naučiti prepoznati pojave i trendove govora mržnje i radikalizacije u online prostoru, a sve u svrhu sprečavanja nasilnog ekstremizma. Želimo zahvaliti organizatorima na pozivu te pruženoj prilici da saznamo i naučimo nešto novo, a ovo je nešto što je sigurno bitno za sve nas.

Organizacija jednodnevnog izleta za članove Udruženja na ribnjak Izvor Mehurići

U sklopu planskih aktivnosti u organizaciji Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zenica 16. 7. 2020. godine upriličen je izlet za članove Udruženja na ribnjak "Izvor" na Mehurićima. Praćeni oblačnim ali ipak poprilično toplim vremenom, članovi su imali priliku obići ribnjak te se družiti uz kafu i razgovor s ostalim članovima Udruženja. Nakon završenog obilaska za naše članove organizirani su ručak i osvježanje te su imali priliku uživati u ribljim specijalitetima koje nudi ribnjak "Izvor". U divnom ambijentu, okruženi prirodom, uz izvrsnu uslugu i ljubazno osoblje, nastavili smo naše druženje na zajedničko zadovoljstvo. Do sljedećeg druženja!

Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Doboj Jug

Aktivnosti Udruženja u proteklom periodu proglašenja pandemije koronavirusa

Naše Udruženje i pored otežavajućih okolnosti zbog pojave pandemije koronavirusa nastavilo je s određenim aktivnostima u izmijenjenim uslovima rada, prilagođenim naredbama i uputama Kriznog štaba Federacije Bosne i Hercegovine.

Javni poziv Federalnog ministarstva rada i socijalne politike

Dana 6. 8. 2020. godine, na osnovu Javnog poziva Federalnog ministarstva rada i socijalne politike za finansiranje projekata i programa iz sredstava dijela prihoda ostvarenih u Budžetu Federacije Bosne i Hercegovine po osnovu naknada za priređivanje igara na sreću, naše Udruženje podnijelo je zahtjev za dodjelu sredstava za projekte i programe rada u kojima smo naveli detaljan opis i ostalu prateću dokumentaciju, a što je traženo u Javnom pozivu. Očekujemo da će nam, kao i do sada, biti odobrena sredstva s obzirom na to da smo dokazali da su naši projekti kvalitetni i da se realiziraju prema propisanim pravilima.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom

Jedan od najvažnijih projekata, koji je u fazi implementacije, jeste zapošljavanje osoba s invaliditetom. Taj projekt je naša kontinuirana, prioritetna aktivnost, kojoj posvećujemo veliku pažnju i uz pomoć Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom Federacije Bosne i Hercegovine uspjeli smo da problem zapošljavanja osoba s invaliditetom rješavamo na najbolji mogući način – uspjeli smo zaposliti, na neodređeno vrijeme, jednu osobu sa stopostotnim stepenom invaliditeta.

Fond za lokalne inicijative

Zbog pojave koronavirusa, odnosno COVIDa-19, kroz projekt "PRO-Budućnost-II" (Fond za lokalne inicijative) aktivira se dodatna linija fonda solidarnosti predviđena za potrebe udruženja osoba s invaliditetom. CRS (Catholic Relief Service), u saradnji sa Caritasom Bosne i Hercegovine, zadužen je za odabir projekata i raspodjelu sredstava koja će se dodjeljivati na osnovu sljedećih

principa: materijal-roba dodjeljivat će se na osnovu pisanog zahtjeva; udruženja neće biti direktno finansirana uplatom sredstava na račun nego posredništvom između glavnog implementatora projekta CRS-a i udruženja, tj. udruženja će putem zahtjeva, na propisanom obrascu, poslati spisak svojih potreba, a po odobrenju zahtjeva materijal-roba bit će kupljena i dostavljena udruženjima u što kraćem mogućem roku.

Na osnovu navedenog uputili smo zahtjev sa svim traženim podacima koji je prihvaćen i odobren i u narednom periodu očekujemo dogovore oko preuzimanja i podjele paketa s hranom i osnovnim higijenskim artiklima našim članovima.

Održano Međuentitetsko sportsko takmičenje osoba s invaliditetom u šahu i streljaštvu

Pored velikog broja realiziranih projekata, ovih dana provode se planirane aktivnosti na implementaciji odobrenog i za nas i za lokalnu zajednicu veoma značajnog projekta.

Naime, riječ je o projektu pod nazivom “Međuentitetsko sportsko takmičenje osoba sa invaliditetom”, koji je odobren i finansijski podržan od strane Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona. Ciljevi ovog projekta su: očuvanje fizičkog i psihičkog stanja osoba s invaliditetom i njihova resocijalizacija; omasovljenje i razvoj sporta i sportsko-rekreativnog izletničkog turizma za osobe s invaliditetom; jačanje međuopćinske i međuentitetske saradnje organizacija osoba s invaliditetom; podizanje svijesti o osobama s invaliditetom; socijalno uključivanje osoba s invaliditetom u sve sfere društvenog života.

S obzirom na to da sport ima veliki značaj u održavanju fizičkog i psihičkog stanja osoba s invaliditetom, bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti, treba imati u vidu da je sportska aktivnost jedna od najpovoljnijih mogućnosti osoba s invaliditetom da putuju, druže se i izmjene iskustva na takmičenjima i zajedničkim druženjima – izletima u nekom odmaralištu ili izletištu bez barijera, s osiguranom uslugom pratilaca.

Naše Udruženje kroz ovaj projekt organiziralo je na lokalnom izletištu “Matoševe dubrave” u Mravićima sportsko takmičenje osoba s invaliditetom u gađanju iz zračne puške i šahu, uz poštivanje svih mjera i preporuka u cilju sprječavanja širenja koronavirusa, odnosno COVIDa-19. Na igrama su učestvovali takmičari – članovi iz srodnih organizacija osoba s invaliditetom iz susjednih općina i šireg okruženja: Doboj, Teslić, Doboj Istok, Tešanj, Lukavac, Zavidovići i Zenica, a treba napomenuti i prisustvo mladih osoba s invaliditetom iz Koalicije organizacija osoba s invaliditetom dobojske regije, a u cilju

Sastanak s predstavnicima Fonda za lokalne inicijative

saradnje s drugim mladim osobama s invaliditetom iz drugih organizacija i u svrhu prepoznavanja vlastitog identiteta i ostvarivanja svojih prava, s posebnim osvrtom na čl. 24 “Obrazovanje” Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom. S obzirom na to da su sportske igre bile takmičarskog karaktera, za najbolje takmičare u šahu, kao i za najbolje takmičare i takmičarke u gađanju iz zračne puške osigurane su diplome.

U šahu prvo mjesto pripalo je Halidu Bajramoviću iz Udruženja paraplegičara iz Zenice, drugo mjesto osvojio je Salko Omerašević iz Udruženja paraplegičara iz Zavidovića i treće mjesto Tahir Mandžuka iz Udruženja paraplegičara iz Zenice.

U gađanju iz zračne puške za muškarce prvo mjesto osvojio je Admir Muratović iz Maglaja, drugo mjesto osvojio je Zoran Panić iz Udruženja amputiraca Doboj i treće mjesto Edib Skulić iz Udruženja paraplegičara iz Doboj Juga. U gađanju iz zračne puške za žene prvo mjesto osvojila je Almedina Čamdžić iz Udruženja paraplegičara iz Zavidovića, drugo mjesto Samira Đidić iz Udruženja paraplegičara iz Zenice i treće mjesto Enita Imamović iz Udruženja paraplegičara iz Lukavca.

Također, ovo sportsko takmičenje i jednodnevno druženje svojim prisustvom uveličali su i predstavnici udruženja RVI-a, predstavnici medijske kuće TV Smart i drugi građani lokalne zajednice, tako da je bilo ukupno 48 učesnika sportskih igara i gostiju. Takmičenje je proteklo veoma uspješno, a Edib Skulić, predsjednik Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječje paralize općine Doboj Jug zahvalio je takmičarima i ostalim učesnicima na učešću i podršci razvoju invalidskog sporta.

Ostale aktivnosti

Od ostalih aktivnosti izdvajamo održavanje sjednice Nadzornog odbora i redovnih sjednica Upravnog odbora. Redovnu, izbornu Skupštinu Udruženja održali smo u martu 2020. godine. Osim toga, predsjednik Udruženja aktivno je učestvovao u radu Koalicije organizacija osoba s invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona, s posebnim osvrtom na izradu Lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti 2020/2021. godine u Zeničko-dobojskom kantonu, a koji je zvanično usvojila Vlada Zeničko-dobojskog kantona.

Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Sanski Most

Jubilej: Dvadeset godina postojanja i rada Udruženja

Ove godine navršava se dvadeset godina od formiranja i rada Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Sanski Most. Želimo ovaj jubilej podijeliti sa čitaocima kroz kratki "presjek" postojanja i rada u proteklih dvadeset godina.

Članstvo

Od osnivanja 2000. godine do danas u našem udruženju evidentirana su ukupno 92 člana. Danas naše Udruženje broji 36 članova. U proteklih 20 godina broj članova varirao je iz objektivnih razloga, jer su mnogi članovi preminuli, promijenili mjesto boravka, a dobili smo i nekoliko novih članova,

jer se, nažalost, nikad ne zna kada će i zbog čega neko postati osoba s invaliditetom. Za sadašnje članove Udruženje ima kompletnu bazu podataka članova koja obuhvata lične podatke, medicinsku dokumentaciju (uzrok invaliditeta) te porodično i socijalno-ekonomsko stanje.

Aktivnost na zaštiti i ostvarivanju prava naših članova

Sve vrijeme rad našeg Udruženja fokusiran je i na zaštitu i ostvarivanje prava naših članova kao osoba s invaliditetom. Prava osoba s invaliditetom garantirana su međunarodnim ugovorima, Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba

s invaliditetom koju je i naša država potpisala i ratificirala. U našoj državi postoje mnoga zakonska rješenja, koja se odnose na prava osoba s invaliditetom, ali u praksi mnogo toga se ne provodi nikako ili se provodi samo djelimično. Zbog toga je i naša borba za prava naših članova, ali i ostalih osoba sa stanjem paraplegije i dječije paralize, stalna i planski zacrtana, i to je jedan od ciljeva postojanja udruženja osoba s invaliditetom. Zbog efikasnijeg djelovanja po tom pitanju udruženi smo u kantonalni Savez osoba s invaliditetom za prava na lokalnom i regionalnom nivou, a najznačajniji rad i borbu za ostvarivanje naših prava postižemo putem Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine, čiji smo član, a koji se, kao najreprezentativnija NVO za paraplegičare, kvadriplegičara i oboljele od dječije paralize, bori za donošenje, dopunu i primjenu zakona koji se odnose na osobe s invaliditetom, posebno sa stanjem paraplegije i dječije paralize, na federalnom nivou i ujednačavanje prava na nivou svih federalnih kantona. Posebnu pažnju posvećujemo obimu i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite i ortopedskih i sanitarnih pomagala, kao i lijekova koji se (ne)nalaze na esencijalnoj listi Zavoda zdravstvene zaštite.

Na lokalnom nivou najviše radimo na izjednačavanju prava osoba s invaliditetom bez obzira na nastanak invaliditeta, a koja su u nadležnosti općine ili kantona, kao što su oslobađanje taksi za ovjeru kopija dokumenata, obilježavanje mjesta za parkiranje za osobe s invaliditetom i sprečavanje njihove zloupotrebe, ostvarivanje povlastica za registraciju auta prilagođenih za osobe s invaliditetom i uklanjanju arhitektonskih barijera. Imamo stalnu saradnju s Centrom za socijalni rad i drugim institucijama i javnim ustanovama na području Sanskog Mosta. U našim djelovanjima u nekim oblastima i rješavanju problema uspjeli smo u potpunosti, u nekim djelimično dok u nekima do sada nije bilo uspjeha zašto su odgovorne nadležne vlasti i institucije. Primjera radi, zapanjujuća je činjenica da u Sanskom Mostu, u bolnici ili Domu zdravlja, nemamo stalno zaposlenog ortopeda i urologa koji su našim članovima neophodni i s aspekta liječenja i kontrole, ali i zbog propisivanja i ovjere potvrda, mjesečnih ili periodičnih, za ortopedsku i sanitarna pomagala. Stoga naši članovi za ovjeru mjesečne potvrde o pravu na sanitarna i funkcionalna pomagala moraju ići u Ključ ili Bihać! Također, na kantonalnoj listi ortopedsko-sanitarnih i funkcionalnih pomagala nema mnogih nama neophodnih pomagala, za razliku od nekih drugih kantona. Zbog toga već godinama organiziramo sastanke i šaljem dopise i urgencije kantonalnom Ministarstvu zdravstva i socijalne politike, Zavodu zdravstvenog osiguranja Unsko-sanskog kantona, kantonalnoj bolnici u Bihaću kao i Općoj bolnici i Domu zdravlja u Sanskom Mostu. I pored višegodišnje uporne borbe, molbi, zahtjeva i sastanaka poražavajuća

je činjenica je da nismo uspjeli ništa bitnije promijeniti i da i dalje imamo iste probleme! Jednostavno, nadležne vlasti i javne ustanove nemaju “sluha” za naše molbe i obrazloženja, najčešće se pravdajući nedostatkom finansijskih sredstava ili nerazumijevanjem naših potreba. Naše Udruženje ne odustaje od zacrtanih ciljeva u ostvarivanju prava u oblasti zdravstva i vjerujemo da ćemo uspjeti da i Sanski Most dobije stalno zaposlene ljekare specijaliste urologije i ortopedije.

Istine radi, uspjeli smo da od nadležnih vlasti dobijemo da Komisija za ocjenu tjelesnog oštećenja i stepena invaliditeta iz Bihaća, u određenim terminima, dođe u Sanski Most i obavi neophodne preglede i ocjene za naše članove u njihovoj kući ili u Domu zdravlja Sanski Most, a koji nisu bili u mogućnosti, jer im je to predstavljalo veliki zdravstveni napor, putovati u Bihać gdje je sjedište spomenute Komisije.

Pomoć našim članovima

U proteklih dvadeset godina u našem planu i programu rada uvijek

smo imali i stavku: pomoć našim članovima u njihovim potrebama, a koje smo bili u mogućnosti realizirati. Kontinuirano, kroz projekte koje apliciramo na javne pozive, pomoću raznih donacija koje najčešće dobijamo od kantonalnog “Crvenog križa” i regionalnog odbora bihačkog “Merhameta”, ali i drugih donatora, uspijevali smo organizirati značajnu pomoć našim članovima i osigurati razna ortopedska pomagala (sobna kolica, električna kolica s punjačem, hodalice, štake), sanitarna pomagala (toaletne stolice, stolice za kupanje, pelene, katetere i urinarne vrećice), kao i određeni broj antidekubitalnih madraca i jastuka za sjedenje. Moramo se pohvaliti povodom ovog našeg jubileja da smo uspjeli osigurati i jedan namjenski električni lift za paraplegičare za jednospratni stambeni objekt. Želimo napomenuti da smo dosta naprijed nabrojanih pomagala i potrepština darovali i drugim udruženjima i građanima, pa čak i Općoj bolnici i Domu zdravlja u Sanskom Mostu, i to u nekoliko navrata, a to smo činili s viškom koji preostane nakon podmirenja potreba svih naših članova.

Osim ortopedsko-sanitarnih pomagala i potreština, naše članove nastojimo redovno pomagati i artikulacija za egzistenciju: prehrambenim, higijenskim, kućanskim aparatima i sitnim, potrošnim materijalom. Dugogodišnja praksa je i podjela blagdanskih paketa koje osiguravamo za naše članove zahvaljujući raznim donatorima.

Želimo napomenuti da smo i od našeg Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine u posljednjih šest godina dobijali redovnu jednokratnu godišnju finansijsku pomoć, koja je uručena našim socijalno najugroženijim članovima, kao i finansijsku i materijalnu pomoć prilikom katastrofalne poplave za naše članove kojima su tada bili oštećeni stambeni objekti. Veoma smo zahvalni Savezu na tome, na humanosti i brizi za udruženja – članice Saveza.

Osim navedenih oblika pomoći, uspjeli smo pomoći našim članovima i prilikom zapošljavanja, tako da smo

tri naša člana zaposlili u firmi “Zlatni med” u Sanskom Mostu nakon razgovora s njihovim predstavnikom. I ovom prilikom zahvaljujemo im na velikom razumijevanju potrebe zapošljavanja radno sposobnih članova našeg Udruženja.

Arhitektonske barijere

Od osnivanja našeg Udruženja neprestano se borimo za otklanjanje arhitektonskih barijera u našem gradu, jer je to jedan od velikih problema za naše članove koji koriste kolica za kretanje. Ta borba nam je u vrhu prioriteta našeg programa rada. Uspjeli smo se izboriti za otklanjanje nekih arhitektonskih barijera, ali nismo zadovoljni postignutim, jer je vrlo malo arhitektonskih barijera otklonjeno a razlog je nerazumijevanje i nezainteresiranost svih onih koji su zaduženi i nadležni za taj problem. Ipak, i mali pozitivni pomaci u toj oblasti nas raduju i daju nam snagu i motivaciju da nastavimo borbu za

otklanjanje svih ili barem većine arhitektonskih barijera, jer to odgovorni i nadležni mogu uraditi bez velikih finansijskih ulaganja, samo trebaju imati više senzibiliteta prema osobama sa stanjem paraplegije i poštivati zakonske urbanističke propise. Najviše uspjeha postigli smo kod obilježavanja mjesta za parkiranje za osobe s invaliditetom, ali i tu se može i mora uraditi mnogo više od strane naše lokalne zajednice. Međutim, problem parkiranja i dalje je izražen, jer i to malo obilježenih mjesta za osobe s invaliditetom ostali vozači ne poštuju i nezakonito se parkiraju. Više puta imali smo sastanke s mjesnim MUP-om, Komunalnim preduzećem i Općinskom inspekcijom po pitanju sankcioniranja nesavjesnih vozača i zloupotrebe obilježenih mjesta za parkiranje, ali, nažalost, taj problem ni do danas nije riješen!

Što se tiče pristupačnosti javnim ustanovama i objektima, tu možemo biti zadovoljni, jer nakon dvadesetogodišnje borbe za naše pravo pristupačnosti uspjeli smo postići da danas imamo gotovo u potpunosti riješen pristup korisnicima kolica u vidu kosih ravni – “rampi” i liftova, skoro svim javnim ustanovama, zgradi općine i drugim objektima. Problema još ima, ali ne u mjeri u kojoj ih je bilo na početku našeg rada i do prije koju godinu. Prilagođenost trotoara za kretanje osoba u kolicima također je bolja, ali daleko od potrebnog, jer su trotoari prilagođeni samo u centralnom dijelu grada dok je problem pristupačnosti i dalje prisutan u svim ostalim dijelovima grada. Naše udruženje nastavlja svoju aktivnost na rješavanju arhitektonski barijera s konačnim ciljem da sve barijere budu uklonjene u cijelom gradu i javnim objektima.

Sportske aktivnosti

Jedan od segmenata našeg rada su i sportske aktivnosti s obzirom na to da je sport za osobe s invaliditetom veoma značajan i koristan, kako s fizikalno-rehabilitacionog aspekta, tako i s društveno-socijalnog. Određeni broj naših članova redovno se bavi sportom i učestvuje na mnogim sportskim takmičenjima u Bosni i Hercegovini i regiji. U sportovima za osobe s invaliditetom naši članovi u proteklom periodu bili su vrlo uspješni i ostvarili odlične rezultate. Više puta članovi našeg Udruženja, pojedinačno i ekipno u muškoj i ženskoj konkurenciji, proglašavani su za sportiste godine Sanskog Mosta u sportu za osobe s invaliditetom.

Informativne aktivnosti Udruženja

Kroz naš dvadesetogodišnji rad naučili smo da je informativna djelatnost vrlo značajna za osobe s invaliditetom i naše Udruženje na taj način, kroz informativne aktivnosti, pokušava pomoći našim članovima, što se pokazalo opravdanim djelovanjem. Od formiranja Udruženja prakticiramo da putem naših sastanaka ili direktnog razgovora informiramo naše članove o svemu bitnom, o radu udruženja, o zakonima, njihovim pravima, itd.

Također, prakticiramo da nadležnim vlastima i institucijama, kao i javnosti, putem lokalnih medija, dostavimo sve relevantne informacije o radu Udruženje i problemima naših članova te da ih podsjetimo da i mi "postojimo", da imamo ista prava kao i svi ostali građani, da smo ravnopravni sa svim ljudima i da mnogo toga možemo raditi kao i svi ostali. Smatramo da smo, nakon pozitivnih reakcija, u

tome uspjeti i postigli zavidne rezultate. U vezi s informiranjem mnogo nam znači i časopis našeg Saveza *Paraplegija i Mi*, koji redovno dobijamo u traženom broju primjeraka i iz kojeg saznajemo mnogo korisnih informacija o radu svih udruženja, ali i iznimno značajnih informacija iz oblasti zdravstva i zakonodavstva koje redovno časopis obrađuje kroz stručne tekstove.

Šta i kako dalje, nakon proteklih, jubilarnih, dvadeset godina?

Naše Udruženje nakon 20 godina postojanja i rada steklo je mnoga iskustva i namjeravamo nastaviti sa što kvalitetnijim radom i borbom za naša prava. Želimo unaprijediti naš rad i djelovanje na svim poljima, a prema planu i program koji svake godine donosimo i usvajamo na Skupštini Udruženja. Svjesni smo svih problema i prepreka u društvu u kojem živimo i radimo, a koji su objektivne ali i subjektivne prirode. Zbog toga sve naše aktivnosti moramo prilagođavati i datim okolnostima ali ne odustajemo od naših ciljeva. Uspjeli smo uz pomoć Općine Sanski Most osigurati besplatan kvalitetan radni prostor, bez ikakvih mjesečnih finansijskih troškova, a

veliki uspjeh za nas je da smo uz pomoć Općinskog Vijeća uspjeti postati općinski budžetski korisnik, čime smo postigli stabilno finansiranje rada i djelovanja našeg Udruženja. Nastojat ćemo još više unaprijediti i poboljšati saradnju s nadležnim vlastima i javnim ustanovama u svrhu poboljšanja statusa naših članova i njihovog življenja, kretanja po gradu i rada. Također, namjeravamo nastaviti i intenzivirati saradnju s medijima, jer se medijsko prezentiranje pokazalo veoma značajnim i pomoglo nam je kod ostvarenja mnogih naših planova, aktivnosti i društvenog statusa. Planiramo nastavak saradnje sa svim sličnim udruženjima i NVO organizacijama koje nam mogu pomoći u ostvarivanju naših ciljeva, kao i nastavak aktivnog učešća u koalicijama i koordinacijama udruženja osoba s invaliditetom, a pogotovo s aktivnim učešćem u svim akcijama koje poduzima ili organizira naš Savez paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine.

Nadamo se da ćemo biti još uspješniji u budućnosti iako smo, prema mišljenju našeg članstva, i proteklih 20 godina radili dobro i postigli dobre i vidljive rezultate, prema našim mogućnostima i prema društveno-političkim okolnostima, koje su bile vrlo turbulentne u prethodne dvije decenije.

Jasmin Džemidžić, 1983–2020.

U Sarajevu je 29. 6. 2020. godine preminuo Jasmin Džemidžić, član Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Kantona Sarajevo – članice našeg Saveza. Jasmin je bio poznati komičar i aktivist za prava osoba s invaliditetom. Sebe je nazivao ne “stand-up” već “sit-down” komičarom. Mnoge šale zbijao je i na svoj račun. Kada bi mu govorili da je zvijezda, a bio je regionalna komičarska zvijezda, govorio je: “Koliko sam puta ispao iz kolica, mogu samo da budem zvijezda padalica.”

Na Gradskom groblju Bare sahranjen je prvi “sit-down” komičar u Bosni i Hercegovini Jasmin Džemidžić, koji je preminuo u 37. godini života nakon što se neko vrijeme borio s ozbiljnim zdravstvenim problemima. Na posljednjem ispraćaju omiljenog Sarajlije bio je prisutan veliki broj ljudi – rodbine, prijatelja, kolega,

njegove raje, znanih i neznanih, onih koji su ga voljeli.

Jasmin je sasvim sigurno bio jedan od najomiljenijih ljudi, komičara, osoba od koje se mnogo toga o životu moglo naučiti. Domaća javnost upoznala ga je kao člana “Magacin kabarea”. Poslije je postao poznat i široj regionalnoj javnosti po svojim scenskim izvedbama specifičnog žanra komedije.

Društvene mreže bile su preplavljene emotivnim statusima njegovih prijatelja i kolega. Svi se opraštaju od čovjeka koji je važio za jednog od najvećih boraca ikada. Život ga nije mazio, ali Jasmin se nije bunio. Marljivo je radio na svom snu, glumi, i uspio u tome. Nasmijavao je svakoga, a svaku svoju tešku životnu situaciju

pretvarao je u vic i tako ljudima oko sebe vraćao vjeru u bolje sutra.

Komičar je postao sasvim slučajno. Sve što mu se dešavalo okretalo je na smijeh, dok je iz životnih situacija koje mu nisu bile smiješne pokušavao izvući pouku. Za prvi izlazak pred publiku savladao je jednu stepenicu, a u borbi s predrasudama mnogo više. Svojim šalama, koje su nastale iz ličnog iskustva, Jasmin je pokušavao razbiti tabue o mnogo čemu, posebno o osobama s invaliditetom. Njegova želja nije bila samo da nasmije publiku, već i da ih potakne na razmišljanja o nepravdi i diskriminaciji koja nije samo problem osoba s invaliditetom. Većina će se složiti da je u tome bio vrlo uspješan.

Jasmin je kroz humor imao običaj reći da se potrudio da tri puta ostane osoba s invaliditetom!

Naime, Jasmin je po rođenju obolio od dječije paralize, a potom u dobi od 4 godine ispao je kroz prozor kuće da bi ga treći put, pred kraj srednjoškolskog obrazovanja, udario motociklist! Ali, govorio je da je generalno “dobro prošao”.

U mnogim razgovorima, intervjuima, Jasmin je govorio da nikada nije prihvatio svoj invaliditet tako da se “zatvori u kuću”, jer je smatrao da nije posebno drugačiji od ostalih. Nije prihvatio ulogu “žrtve”, čovjeka koji se žali na zlu sudbinu i čeka pomoć drugih. Tvrdio je da svaki čovjek, a posebno onaj s teškim invaliditetom, sam mora stvoriti svoj komad svijeta pod ovim nebom kako bi na neki način živio i preživio, a ne izabrali onu najgoru opciju: da se opustiš i čekaš kada ćeš “preseliti na drugi svijet”. Govorio je da tu nema sredine, sredina je ništa – ono kada završiš školu a sjediš u kući, to je sredina, to je ništa, bio je uvjeren u taj svoj životni stav.

Jasmin je završio redovno osnovnu i Srednju mašinsku školu, a kasnije je upisao i IT akademiju. Imao je veliku želju da upiše i završi glumu, ali zbog objektivnih i subjektivnih okolnosti ta mu se želja nije ostvarila i odlučio je da se glumom bavi amaterski, i to žanrom koji mu je bio najbliži kao osobi i realno fizički moguć.

Sasvim slučajno, pričao je Jasmin, vidio je oglas na internetu u kojem je “Magacin kabare” organizirao

“Otvoreni mikrofon”, takmičenje “stand-up” komičara amatera. Prijavio se i osvojio drugo mjesto kao i podršku u vidu dogovorenog angažmana kod njih. Tu je sve krenulo, bio je kod njih dvije godine. Poslije toga pričao je o svom prvom samostalnom pojavljivanju na sceni – publika je počela izlaziti s nastupa, jer je ljudima bilo neugodno, posebno zbog njegovih šala, jer je otvoreno pričao o svom invaliditetu. I znao je da im je bilo neugodno, jer su se vjerovatno pitali je li uredu to što on radi. Neobično je bilo vidjeti čovjeka u kolicima, osobu s teškim invaliditetom, kako se na sceni šali na svoj račun. Jasmin nije odustajao i njegova je popularnost iz dana u dan sve više rasla, a publika je bila sve brojnija na njegovim nastupima. Postao je poznat po svom tzv. crnom humoru. Publika se “navikla” na njega, njegova kolica i njegove šale. Čak su mu iz publike često dobacivali i neke svoje šale, što je stvaralo dobru atmosferu i njegovi nastupi postali su interaktivni s publikom.

Jasmin je bio i aktivist u borbi za ljudska prava osoba s invaliditetom

i ukazivao je neprestano na diskriminaciju i druge probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom.

Često je znao reći da mu mnoge stvari smetaju a najviše to što mnogi ljudi, pogotovo oni dobrodušni, iz neznanja ne shvataju da osobe s invaliditetom koje koriste kolica za kretanje nisu bolesne zbog toga nego je njihovo stanje drugačije jer se mogu kretati samo uz pomoć kolica. Naravno, napominjao je da i osobe s invaliditetom najtežeg oblika imaju raznih bolesti, ali poenta je u tome da ljudi ne razumiju da invaliditet nije bolest. To ga je, kako je govorio, znalo i naljutiti iako je sve u životu posmatrao s pozitivnog aspekta i kroz šalu i humor to iskazivao. Često je govorio da su mu sve te životne zgrade i nezgode bile inspiracija i mnoge je iskoristio prilikom svojih scenskih nastupa.

Jasminu je teško padalo i to što mnogi ljudi o osobama u kolicima uglavnom misle pogrešno, tj. da su osobe u kolicima automatski neobrazovani i sirotinja. Jasmin je bio obrazovana osoba i samostalno zarađivao za svoju egzistenciju, ali, pričao je, imao je situacija da kada nekoga čeka, naiđe neko i “tup” – dadne mu marku! U tim situacijama je imao običaj izvaditi mobilni telefon pokušavajući tom simbolikom dati do znanja da on ne prosi, nego jednostavno “stoji” na nekom mjestu kao i svaki drugi čovjek koji nekog čeka. To su te predrasude u ljudima kada vide osobu u kolicima da sjedi ili “stoji” na jednom mjestu, a o kojima je često govorio u svojoj borbi za ljudska prava osoba s invaliditetom i u svojim scenskim nastupima.

Baš zbog tih ljudskih predrasuda i problema pristupačnosti snimio je kratki dokumentarni film u saradnji s televizijskom kućom “Deutsche

Welle” o svakodnevnim problemima ljudi kao što je on. Jedan od velikih problema za osobe u kolicima je javni prijevoz i njegova pristupačnost, o čemu se u filmu i govori.

Snimljen je i dokumentarni film “Sjedi da se ispričamo”, koji je prikazan na “AJB DOC Film Festivalu”, koji donosi inspirativnu priču o Jasminu Džemidžiću, prvom “sit-down” komičaru u regiji, a cilj filma je bio pokušaj da se ukaže i ublaže prepreke koje osobe s invaliditetom imaju u svakodnevnom životu, od kojih su najveće one koje postoje u ljudskim glavama.

Jasminu je najveća podrška bila porodica. Iako je bio psihički veoma snažna osoba, i itekako svjestan svojih mogućnosti, i Jasmin je znao ponekad klonuti. Najteži mu je moment bio kada je izgubio roditelje. Mislio je da bez njih neće moći funkcionirati, da ništa bez njih neće moći, ali njihov odgoj, koji su mu pružili, pokazao mu je, onda kada su oni “otišli”, koliko je to značilo za njega i pozitivno utjecalo na njegov život. Nakon gubitka roditelja, uz pomoć sestre i brata i svih onih koji su ga nastavili podržavati, shvatio je da borbom i upornim radom može uspjeti u mnogo čemu za što je mislio da nikada neće moći raditi.

Pred kraj života živio je u kući sa sestrom i njeno dvoje djece, a na

njegovu sreću kuća je bila pristupačna, bez arhitektonskih barijera.

Njegov životni moto bio je da čovjek, kakav god da jeste, treba prihvatiti sebe, sam sebe pogledati u oči i raščistiti sa sobom – takav si, u takvoj si situaciji, ako možeš nešto popraviti, popravi. Ako ne možeš, onda iz toga što imaš izvuci najbolje. Svaki dan uči o sebi i drugima.

Ipak, na kraju, naš Jasmin je zbog bolesti, koje su ga prerano ‘napale’, morao pretrpjeti devet operacija i bitku sa životom, nažalost, prerano je izgubio. Dok je bio živ, Jasmin je živio svoj život “punim plućima”, u skoro svemu se oprobao i nije se ni u čemu štedio. Svojom pozitivnom energijom i scenskim nastupima vraćao je vjeru u bolje sutra svim ljudima, pogotovo osobama s invaliditetom.

Na jednom od Facebook oporštajnih statusa neko je napisao: “*Uvijek si bio za nijansu nasmijaniji od svih nas, za nijansu bolji, za nijansu spremniji da se daš šta god da radiš.*”

Iako je živio kratko, ostavio je značajan, pozitivan trag za sobom i svoj život je proživio onako kako je želio – sadržajno, jakim tempom, i radeći sve ono što se mnogi zdravi i pokretni ljudi ne usuđuju ili propuštaju uraditi. Uživao je u životu i osmijehom je prevladavao sve poteškoće.

Jedno je sigurno – raja iz Sarajeva, a i šire, nikad ga neće zaboraviti.

Dan povrede kičmene moždine – Spinal Cord Injury Day, 5. septembar 2020.

O d svog početka 5. septembra 2016. godine, u organizaciji Međunarodnog društva za kičmenu moždinu (ISCoS – *International Spinal Cord Society*), obilježavanje “Dana povrede kičmene moždine” ima sve veći uspjeh širom svijeta, pod različitim sloganima:

- “Da možemo” u 2017. godini,
- “Zaustavi povredu kičmene moždine” u 2018. godini i
- “Živi život do kraja” u 2019. godini.

Ove, 2020. godine fokus će biti na prevenciji COVID-19 za osobe s povredom kičmene moždine, pod sloganom “COVID-19 i SCI: Biti dobro”.

Pandemija koronavirusa pojava je virusne zaraze bez presedana za sve, s invaliditetom ili bez invaliditeta. Osobe s povredom kičmene moždine ranjivije su od ostalih i prepuštene su strašnim komplikacijama i lošem ishodu bolesti. Kada se suoče sa zaštitnim mjerama i zatvaranjem, fizičke, psihološke i socijalne potrebe osoba u invalidskim kolicima ne mogu se preuveličati. Suočeni s ovim jedinstvenim izazovom, postajemo sve svjesniji uloge društvenih medija u borbi protiv usamljenosti i u širenju odgovarajućih informacija, uključujući zdravstvene radnike,

zajednice i, još važnije, same potrošače. Način na koji ćemo se nositi s pandemijom i njenim posljedicama sigurno će otvoriti put ka budućnosti osoba s povredama kičmene moždine i drugim invaliditetom. Nadajmo se najboljem.

Događaj obilježavanja Dana povrede kičmene moždine – 5. septembar 2020. godine bit će organiziran širom svijeta, u većem broju zemalja. Kontaktirajte i vi svoj medicinski centar ili lokalnu vlast da biste saznali je li nešto organizirano u vašem gradu povodom tog značajnog datuma. Pokrenite preko svojih organizacija i udruženja inicijativu za obilježavanje 5. septembra – Dana povrede kičmene moždine.

Kao dio obilježavanja ovog značajnog dana, Odbor za prevenciju ISCoS-a organizira konkurs za plakate. U njemu mogu učestvovati svi članovi ISCoS-a i pridruženih organizacija. Za dodatne informacije posjetite našu web-lokaciju.

Zašto Dan povrede kičmene moždine ?

“Međunarodni dani” obilježavaju se kako bi se naznačili važni aspekti ljudskog života i historije. Na prijedlog

svog Odbora za prevenciju, Međunarodno društvo za kičmenu moždinu (ISCoS) odlučilo je da se 5. septembar svake godine obilježi kao “Dan povrede kičmene moždine” u namjeri da poveća svijest javnosti o ovoj temi. Pretpostavlja se da bi ta svijest olakšala inkluzivan život osobama s invaliditetom i osigurala veće šanse za uspjeh preventivnih programa.

Povreda kičmene moždine (SCI) i rezultirajuća paraliza ima razorne fizičke, mentalne, društvene, seksualne, obrazovne i radne posljedice za ozlijeđene. Osim toga, povreda kičmene moždine povećava ekonomski teret za osobe koje su doživjele povredu kičmene moždine i posljedice koje su nastale, ali i sve one koji su u “mreži” podrške tim osobama.

Primjera radi, ogroman problem je finansijske prirode, tj. finansijske mogućnosti pojedinca, porodice i društva. Prema statistikama iz Sjedinjenih Američkih Država, ovisno o težini, povreda kičmene moždine može koštati svakog ozlijeđenog pojedinca od 334.000 do 1 milion dolara u prvoj godini. Troškovi u svakoj sljedećoj godini kreću se od 41.000 do 178.000 dolara. To su ogromne sume i mnogi nisu u stanju, nažalost, plaćati sve te silne troškove koji nastaju nakon povrede kičmene moždine

ISCoS – Belgija, Konferencija

ISCoS – Nizozemska, obuka korisnika kolica

kako bi dobili sve što im je potrebno za liječenje, rehabilitaciju i nastavak života s posljedicama te teške povrede.

Treba napomenuti, ponajprije zbog ličnog zdravlja i života ali i finansijskih potreba koje se uveliko povećavaju, da nije uvijek “loša sreća” ta koja uzrokuje povrede kičmene moždine, nego da je u mnogim slučajevima razlog i nepažnja, nesmotrenost, neznanje ili loše odluke samih osoba koje ne razmišljaju o teškim posljedicama za svoje zdravlje i život. Zbog trajnosti invaliditeta u teškim povredama (stopostotni invaliditet), prevencija predstavlja poseban značaj. Zajednička izreka je: “Prevencija je bolja od izlječenja” jer, kad je riječ o

povredi kičmene moždine, prevencija je najbolji, pa možda i jedini lijek za sada. Većina povreda kičmene moždine može se spriječiti.

Međunarodno društvo za kičmenu moždinu – International Spinal Cord Society | ISCoS (bivši IMSoP)

Međunarodno medicinsko društvo paraplegije osnovano je 1961. godine. Prvi predsjednik bio je sir Ludwig Guttmann. U septembru 2001. godine na Generalnoj skupštini u Nottwilu u Švicarskoj dogovoreno je drugo ime

Društva: Međunarodno društvo za kičmenu moždinu (ISCoS).

ISCoS ima članstvo od preko 1000 kliničara i naučnika iz 87 država. Redovno se ažuriraju znanja na godišnjem znanstvenom sastanku, koji se održava svake godine u drugoj zemlji. ISCoS se kontinuirano širi i u članstvu i novim horizontima. ISCoS ima Odbor za prevenciju, koji nadgleda aktivnosti vezane za prevenciju povreda kičmene moždine (SCI) širom svijeta.

“Spinalna moždina” i “Spinalna moždina, serije i slučajevi” (“Spinal cord” and “Spinal cord series & cases”) službeni su časopisi Međunarodnog društva spinalne moždine koji privlači veliki broj kliničara i naučnika da publiciraju svoje radove, a koji rade na području spinalnih ozljeda.

ISCoS promovira najviše standarde zdravstvene brige za osobe s povredom kičmene moždine širom svijeta. Kroz svoj medicinski i multidisciplinarni tim profesionalaca ISCoS nastoji poticati obrazovanje, medicinsko istraživanje, osigurati vrhunske klinike za zdravstveno zbrinjavanje – liječenje i rehabilitaciju. Namjera ISCoS jeste da preuzme inicijativu s potencijalom da ima značajan utjecaj na globalnom nivou i da “poveže” sve organizacije koje se bave povredama kičmene moždine, jer smatra da će to pomoći provedbi njihovog akcijskog plana na globalnom nivou.

Ciljevi Međunarodnog društva za kičmenu moždinu (ISCoS)

- Služiti kao međunarodno nepristrano, neelitno i neprofitno udruženje, čija je svrha proučiti sve probleme povezane s traumatskim i netraumatskim lezijama kičmene moždine. To

uključuje uzroke, prevenciju, osnovna i klinička istraživanja, medicinsko i hiruško upravljanje, kliničku praksu, obrazovanje, rehabilitaciju i društvenu reintegraciju. To će društvo funkcionirati u bliskoj saradnji s drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama, potičući tako najučinkovitiju upotrebu dostupnih resursa.

- Pružanje naučne razmjene među svojim članovima i drugima prikupljanjem i širenjem informacija putem publikacija, korespondencije, izložaka, regionalnih i međunarodnih seminara, simpozija, konferencija i na druge načine.

- Savjetovati, poticati, promovirati i na zahtjev pomoći u naporima za koordiniranje ili biti vodič istraživanja, razvoja i evaluacije aktivnosti vezanih uz lezije kičmene moždine širom svijeta.
- Savjetovati, poticati, voditi i podupirati napore odgovornih za skrb o uključenim pacijentima i na zahtjev, u korelaciji ove aktivnosti diljem svijeta.
- Savjetovati, poticati, voditi i podupirati napore onih koji su odgovorni za obrazovanje i obuku medicinskih stručnjaka i stručnjaka koji su povezani s medicinom te koordinirati aktivnosti širom svijeta.

Naš krajnji cilj je da osobe nakon povrede kičmene moždine budu medicinski adekvatno zbrinute i da mogu voditi aktivan i normalan život u svim njegovim segmentima, tj. društvena inkluzija svake osobe nakon povrede kičmene moždine.

ISCoS – Međunarodno društvo za kičmenu moždinu saraduje s nacionalnim i međunarodnim organizacijama, potičući tako najučinkovitiju upotrebu dostupnih resursa diljem svijeta. Odličnu saradnju imamo i sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom – WHO. (*Odbor za prevenciju / ISCoS Prevention Committee: Dr. Jean-Gabriel Prévinaire, predsjedavajući, Pr. Belgin Erhan i Dr. Iannis Dionissiotis, SCI.*)

Poruka dr. Harvinder Singha Chhabre, predsjednika ISCoS-a

Svjetski dan povrede kičme obilježava se 5. septembra svake godine kako bi se istaknula i promovirala društvena integracija i svijest šire javnosti i administracije s ciljem poboljšanja stanja osoba s povredom kičmene moždine.

Godina 2020. je drugačija. U proteklim mjesecima cijeli naš svijet okrenut je naopačke. Prije nekoliko mjeseci nismo mogli ni zamisliti da bi se takva pandemija ikada mogla dogoditi i u potpunosti nam promijeniti život, uključujući način na koji prakticiramo naše živote. Mnogi od nas su vidjeli film "Contagion" (2011. godina) i shvatili ga kao fikciju. Ali evo, sada smo suočeni s tim u stvarnosti. "Covid-19 i SCI: Ostati dobro" tema je Dana povrede kičmene moždine 2020. godine i prikladno pokriva trenutni scenarij koji prevladava u današnjem svijetu. Živimo u teškoj situaciji, s blokadom i ograničenim kretanjima diljem svijeta. Osobe sa SCI izloženije su riziku zaraze iz različitih razloga, uključujući nizak imunitet ili potrebu za potpuno sterilnom kateterizacijom. Izazovi pred osobama s oboljenjima kičmene moždine usložnjavaju se tokom pandemije zbog ograničenih medicinskih resursa. Osim toga, nije riječ samo o medicinskom, nego i o psihološkom utjecaju na osobe u invalidskim kolicima, koje su ograničene (zatvorene) samo na prostor svog doma. Stoga je odgovornost stručnjaka koji rade u upravljanju osobama sa SCI-jem i zajednicom u cjelini da osiguraju produktivan i zdrav život pojedinaca koji su SCI, osobito u periodu pandemije. U ovim teškim pandemijskim vremenima neki od nas mogu biti na prvoj liniji koja se bavi oboljelima od COVIDa-19. Osim toga, na prvoj liniji "fronta" protiv COVIDa-19 postoji velika radna snaga liječnika, medicinskih sestara, medicinskog osoblja i drugih zdravstvenih radnika. Veoma smo im zahvalni na njihovoj velikoj predanosti u izvršavanju dužnosti, profesionalizmu i krajnjem altruizmu. Posebno se molimo za njihovu sigurnost i dobro zdravlje. Veoma smo zabrinuti za one koji pate od ove nove bolesti i nadamo se njihovom brzom i uspješnom oporavku. U doba mnogih restrikcija u društvu i ograničenja kretanja siguran sam da će razni organizatori Međunarodnog dana povrede kičmene moždine 2020. proširiti horizont u potrazi za različitim mogućnostima promoviranja i praćenja ovog događaja. Želim svim društvima i organizatorima koji rade na ovom projektu mnogo uspjeha u događajima koje planiraju za obilježavanje Međunarodnog dana povrede kičmene moždine 2020.

Odgovorimo na izazov koji predstavlja COVID-19 pandemija.
Ubrzajmo pokret da služimo našoj lokalnoj zajednici.
Poduzmimo sve mjere opreza kako bismo bili sigurni i zdravi.

Predsjednik ISCoS, dr. H. S. Chhabra

Realizacija jednog od ciljeva Strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine (2016–2021)

Ispred zgrade Vlade postavljena pristupna rampa za osobe s invaliditetom

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine iz zgrade potpuno nepristupačne osobama s invaliditetom, koja se nalazila u Alipašinoj ulici, preselila se 2018. godine u zgradu “Energoinvesta”. U toku 2019. godine u zgradu Vlade / “Energoinvesta” preselili su i federalna ministarstva rada i socijalne politike te ostala ministarstva.

Pristup zgradi nije bio moguć bez velikih problema osobama koje se kreću u invalidskim kolicima, a problem je bio tim veći što je i resorno ministarstvo, odnosno Sektor za zaštitu osoba s invaliditetom u istoj zgradi.

Zbog toga, u ime Koordinacionog tijela Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za praćenje, usmjerenje i izvještavanje o realizaciji aktivnosti “Strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine (2016–2021)”, koje je ukazalo na ovaj problem, Ministarstvo rada i socijalne politike u junu 2019. godine uputilo je Vladi Federacije BiH, premijeru Vlade, “Molbu za rješavanje pristupačnosti zgrade Vlade Federacije osobama s invaliditetom”.

Vlada je reagirala dosta brzo i dostavila odgovor da je pokrenula

postupak rješavanja pristupačnosti u šta smo se, relativno brzo, i uvjerali. U februaru 2020. godine postavljena je pristupna rampa / kosa ravan za osobe s invaliditetom, s ciljem omogućavanja lakšeg pristupa prostorijama zgrade Vlade Federacije Bosne i Hercegovine. U zgradi Vlade otprije postoji lift za pristup ostalim prostorima, spratovima zgrade.

Ovim je Vlada realizirala jedan od ciljeva “Strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine”, koji, između ostalog,

podrazumijevaju i unapređenje pristupačnosti okruženja za osobe s invaliditetom. Pristupačnost javnom prostoru, kao i objektima za osobe s invaliditetom obaveza je Bosne i Hercegovine prema Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, čija je naša zemlja potpisnica.

U svom saopćenju Federalno ministarstvo rada i socijalne politike ističe da su ministarstvo, ali i Vlada u cjelini, ovim potezom pokazali odgovornost i socijalnu osjetljivost prema ovoj kategoriji stanovništva.

Informacija o aktivnostima osoba s invaliditetom u Tuzlanskom kantonu

Osobe s invaliditetom traže izmjene i dopune Liste ortopedskih i drugih pomagala u Tuzlanskom kantonu

U borbi za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom i realizaciju u praksi potpisane i ratificirane Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, koju je potpisala i Bosna i Hercegovina, u Tuzlanskom kantonu organizacije osoba s invaliditetom udružile su se u Koaliciju organizacija osoba s invaliditetom Tuzlanskog kantona, koja je onda poduzela konkretne korake po pitanju obima i kvaliteta prava osoba s invaliditetom na ortopedska i sanitarna pomagala, a koja su u nadležnosti Zavoda zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona i nadležnog kantonalnog ministarstva.

Koalicija organizacija osoba s invaliditetom Tuzlanskog kantona je neformalno koordinaciono tijelo organizacija osoba s invaliditetom s područja Kantona koje djeluju s ciljem poboljšanja društvenog položaja osoba s invaliditetom i realiziraju aktivnosti koje imaju za cilj osiguravanje promjena koje će rezultirati povećanom uključenošću osoba s invaliditetom u aktivnosti zajednice.

Koalicija OOSI TK osnovana je 2011. godine, a trenutno su članice

Koalicije organizacije iz pet općina Tuzlanskog kantona, a Koalicija OOSI TK broji osam članica:

Udruženje paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Općine Luvakavac; Udruženje građana oboljelih od mišićne distrofije TK; Udruženje osoba sa cerebralnom paralizom i drugim onesposobljenjima Sapna; "Spektar", udruženje djece i osoba s posebnim potrebama i civilnih invalida općine Srebrenik; Udruženje građana Majke hendikepirane djece TK; Udruženje građana Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos" Tuzla; Udruženje građana Humanitarna organizacija "Lotosice" Tuzla i Udruženje za uzajamnu pomoć u duševnoj nevolji TK "Fenix" Tuzla.

Iako je vrijeme pandemije, Koalicija je neprekidno djelovala, radila i dogovarala se na koji način u najboljoj mogućoj mjeri zaštititi osobe s invaliditetom koje su se našle u vrlo nepovoljnom položaju za vrijeme pandemije koronavirusa, pogotovo u periodu 24-satne kućne izolacije, koja je onemogućavala normalan život i stvarala dodatna psihička opterećenja svim

osobama s invaliditetom starijim od 65 godina. Također, na jednom od radnih online sastanaka Koalicije sačinjeni su prijedlozi izmjena i dopuna na listi ortopedskih i drugih pomagala za osobe s invaliditetom koji su dostavljeni na adresu Zavoda zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona.

Navodimo samo neke od prijedloga Koalicije organizacija osoba s invaliditetom Tuzlanskog kantona: povećanje mjesečnog iznosa potrošnog materijala, povećanje mjesečnog iznosa pelena za jednokratnu upotrebu, prijedlog dopune na listi pomagala za potrebe djece koja boluju od bulozne epidermolize (EB) – "djeca leptir" na području TK, a također je dat prijedlog ukidanja revizije prava na pelene uz obrazloženje da su u indikacijama navedeni osiguranici čije je stanje iz godine u godinu sve teže, sa sve težim problemima pokretljivosti i izlaska iz kuće, kao i problemima komunikacije i usluga koju za njih obavlja drugo lice.

Što se tiče lakih mehaničkih kolica – kolica za osobe s visokim stepenom aktivnosti, to pravo po

Sastanak Koalicije organizacija osoba s invaliditetom Tuzlanskog kantona

važjećoj listi ZZO TK imaju osigurana lica starosti 15–65 godina i to djeca na redovnom školovanju i radno aktivna osigurana lica uz participaciju Zavoda u iznosu od 4.000,00 KM. Koalicija je dala prijedlog da se stavka “radno” briše uz obrazloženje da je gorući problem svih osoba s invaliditetom, pogotovo osoba koji su korisnici kolica, ostvariti pravo na rad u dobi u kojoj su osobe s invaliditetom mlađe od 65 godina. Programi podrške Fonda za zapošljavanje i profesionalnu rehabilitaciju Federacije Bosne i Hercegovine, istakli su predstavnici Koalicije u dopisu Zavodu zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona, pružaju im priliku da rade na kratak period, međutim poslodavci im nakon isteka finansiranja obično ne

produžavaju ugovor i daju otkaz. Članovi Koalicije smatraju apsurdnom odluku da na kolica za osobe s visokim stepenom aktivnosti imaju pravo samo radno angažirane osobe s invaliditetom, što je nonsens i diskriminacija prema osobama koje nisu u radnom odnosu iz dobro znanih razloga – problema zapošljavanja osoba s invaliditetom, ali koje su društveno aktivne osobe i imaju potrebu za čestim kretanjem u adekvatnim kolicima kao i osobe koje su u radnom odnosu.

Također je naglašeno da državne institucije i privatne firme radije uplaćuju novac u Fond i plaćaju “kaznene poene” nego da upošljavaju osobu koja je korisnik kolica. Mali je broj osoba u kolicima koji su radno aktivni, skoro neznatan, te

je prijedlog Koalicije za brisanjem stavke “radno” sasvim opravdan, smatraju predstavnici organizacija osoba s invaliditetom, članovi Koalicije.

Opravdana je potreba da se aktivnim korisnicima kolica u zajednici omogući nabavka lakih kolica na mehanički pogon – kolica za osobe s visokim stepenom aktivnosti, a ne da im se refundiraju određeni minimalni iznosi za pomagala slabog kvaliteta i funkcionalnosti, koja za ovu populaciju predstavljaju pravu opasnost pri kretanju u nepristupačnim uslovima. Broj aktivnih korisnika u zajednici na Tuzlanskom kantonu nije velik, a s obzirom na rokove korištenja od 60 mjeseci, koji je većina osiguranika realizirala, predstavnici Koalicije smatraju da se taj prijedlog treba uvažiti.

Pandemija koronavirusa

Razmatranja za osobe s invaliditetom tokom pandemije

U martu 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je izbijanje nove koronavirusne bolesti (COVID-19) pandemijom zbog brzine i razmjera prenošenja. WHO i nadležne vlasti širom svijeta poduzimaju akcije da obuzdaju širenje COVIDa-19. Određene populacije, poput one s invaliditetom, znatno su ugroženije COVIDom-19. To se može ublažiti ako ključni akteri preduzmu jednostavne akcije i zaštitne mjere.

Zašto su potrebna dodatna razmatranja pomoći osobama s invaliditetom tokom pandemije koronavirusa?

Treba poduzeti akcije kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom uvijek mogu pristupiti zdravstvenim uslugama i javnim zdravstvenim informacijama koje im trebaju, uključujući i vrijeme tokom pandemije koronavirusa. Trebalo bi razviti i implementirati planove kontinuiteta usluga tokom pandemije za osobe s invaliditetom na sljedeći način:

- Raditi s drugim lokalnim agencijama za osobe s invaliditetom i skrbnicima kako bi se

prioritetno odredile najvažnije usluge za osobe s invaliditetom i prema stepenu invaliditeta koje su neophodne da bi mogle biti ostvarene.

- Prepoznati klijente koji su najranjiviji u vrijeme restriktivnih mjera zbog pandemije radi pružanja adekvatnih usluga.
- Često komunicirati s osobama s invaliditetom i njihovim mrežama podrške – pružiti dodatne ciljane informacije o COVIDu-19, ističući informacije relevantne za osobe s invaliditetom i njihove mreže podrške. To uključuje:
  - informacije o planovima kontinuiteta mjera i usluga tokom pandemije;

telefonske brojeve i telefonske linije za savjete, upute i hitne slučajeve;

- informacije dostupnih zdravstvenih usluga;
- lokacije na kojima se može pristupiti sredstvima za dezinfekciju ruku ili opremi za sterilizaciju kada su zalihe slabe ili u situacijama kada se od njih može zatražiti samoizolacija;
- koristiti različite komunikacijske platforme, poput telefonskih poziva, lokacije tekstualnih i društvenih medija za razmjenu informacija i pretvoriti postojeće informacije u dostupne formate prema potrebi;

- smanjiti potencijalnu izloženost COVID-19 tokom pružanja usluga za osobe s invaliditetom;
- osigurati osobama koje njeguju osobe s invaliditetom i pružateljima usluga pristup ličnoj zaštitnoj opremi, uključujući maske, rukavice i sredstva za pranje ruku; razmisliti o povećanju narudžbi ovih proizvoda.

Osobe s invaliditetom mogu biti izložene većem riziku obolijevanja od COVIDa-19 i zbog:

- prepreka u provođenju osnovnih higijenskih mjera, poput pranja ruku (npr. umivaonici ili sudoperi mogu biti fizički nedostupni ili osoba može imati fizičkih poteškoća prilikom temeljitog trljanja ruku zajedno);
- poteškoća u provođenju propisane fizičke distance zbog potreba dodatnih podrški ili zato što su one institucionalizirane;
- otkloniti sve prepreke za pristup informacijama o javnom zdravlju;
- ovisno o osnovnom zdravstvenom stanju, osobe s invaliditetom mogu biti izložene većem riziku od razvoja težih slučajeva COVIDa-19 ako se zaraze. To može biti zbog:
  - COVID-19 – pogoršanje postojećih zdravstvenih problema (pogotovo hroničnih), posebno onih koji se odnose na respiratornu funkciju, funkciju imunološkog sistema, srčane bolesti ili dijabetes; ozbiljnih poremećaja usluga na koje se oslanjaju.

Prepreke koje imaju osobe s invaliditetom mogu se umanjiti ako ključni akteri u suzbijanju i praćenju pandemije poduzmu odgovarajuće mjere.

Akcije koje mogu poduzeti osobe s invaliditetom i njihova domaćinstva:

- smanjite svoju potencijalnu izloženost COVIDu-19;
- svaka osoba s invaliditetom i njihovo domaćinstvo trebaju se pridržavati uputa SZO o osnovnim mjerama zaštite za vrijeme izbijanja pandemije koronavirusa;
- ako imate poteškoća nakon ove osnovne zaštitne mjere (naprimjer, niste u mogućnosti pristupiti umivaoniku ili sudoperu kako biste redovno oprali ruke), radite s porodicom, prijateljima i skrbnicima kako biste identificirali prilagodbe.

Osim toga:

- izbjegavajte prenapučena okruženja u najvećoj mogućoj mjeri i umanjite fizički kontakt s drugim ljudima;
- razmislite o neophodnim posjetama drugim članovima porodice, prijateljima i izbjegavajte kretanje u periodima kada su veće gužve na javnom prostoru ili ustanovama i trgovinama;
- iskoristite namjenska radna vremena ustanova ili trgovina za osobe s invaliditetom, ondje gdje se takve mogućnosti nude;
- kupujte putem interneta ili zatražite pomoć od porodice, prijatelja ili njegovatelja kako biste izbjegli potrebu za pristupom gužvi u datom okruženju;

- razmislite o prikupljanju hitnih stvari koje su vam potrebne, poput hrane, sredstava za čišćenje, lijekova ili sanitetskog materijala kako biste smanjili učestalost kojom trebate boraviti na javnim mjestima;
- ako je moguće, radite od kuće, posebno ako obično radite u prometnom ili pretrpanom okruženju.
- Osigurati da se pomoćni proizvodi, ako se koriste, često dezinficiraju; tu se ubrajaju:
  - invalidska kolica, štapovi za hodaње, hodalice, pregradne table, bijeli štap ili bilo koji drugi proizvod koji se često koristi i koji se koristi u javnim prostorima.
- Napravite plan kako biste osigurali nastavak njege i podrške koja vam je potrebna.
- Ako se oslonite na njegovatelje, razmislite o povećanju broja onih koje možete pozvati, pripremajući se za jedno ili više zdravstvenih stanja ili kada se treba samoizolirati.
- Ako organizirate njegovatelje preko neke agencije, saznajte kakve mjere vanrednih stanja imaju da nadoknade potencijalni nedostatak radne snage. Možda želite razgovarati s porodicom i prijateljima o tome koju dodatnu podršku mogu pružiti u situacijama u kojima ćete ih možda trebati pozvati.
- Identificirajte relevantne organizacije u svojoj zajednici kojima možete pristupiti ako vam treba pomoć.
- Pripremite svoje domaćinstvo za situaciju da eventualno budete zaraženi koronavirusom, tako da bi svi u

vašem domaćinstvu, uključujući prijatelje i porodicu u koje imate povjerenje, znaju sve važne podatke koje bi im trebali u tom slučaju – informacije o vašem zdravstvenom osiguranju, vašim postojećim oboljenjima (dijagnoze), lijekovima koje trošite i drugim potrebama, vašim prethodnim kontaktima s bilo kojom osobom ili kućnim ljubimcima (životinjama) u posljednjih 7–10 dana.

- Provjerite da li svi u vašem domaćinstvu znaju što bi trebali učiniti ako budete zaraženi koronavirusom (na osnovu kliničke slike, testiranja ili stručnog pregleda) ili vam zatreba pomoć zbog sumnje na virusnu zarazu.
- Ako nisu već povezani, uvedite ljude u svoju mrežu podrške kako bi mogli učinkovito komunicirati ako se ne budete osjećali dobro i ako budete imali bilo kakve zdravstvene probleme, pogotovo one koji su grupirani u simptome zaraze koronavirusom
- Saznajte i zabilježite telefonski broj relevantnih zdravstvenih usluga i telefonskih linija za pomoć predviđenu zbog pandemije a za slučaj da imate pitanja ili vam je potrebna hitna medicinska pomoć.

Duševno i fizičko zdravlje članova domaćinstva i njegovatelja

- Slijedite smjernice WHO-a o pitanjima mentalnog zdravlja i upute za upravljanje postojećim nezaraznim bolestima

(predstojeće) za vrijeme pandemije koronavirusa.

- Ako bilo ko u domaćinstvu ima simptome virusa, osoba mora biti izolirana i obavezna da nosi zaštitnu masku za usta i nos i pristupite testiranju što je prije moguće.
- Sve površine moraju biti dezinficirane, a svi u domaćinstvu trebaju se pratiti zbog simptoma.
- Ako je moguće, svakoga ko ima slabije zdravstveno stanje ili smanjeni imunitet treba premjestiti na zasebno mjesto do završetka razdoblja izolacije. (*Preporuke: ESCIF*)

Preporuke Svjetske zdravstvene organizacije

Globalna i regionalna implementacija – Subregionalna čvorišta

Širenjem virusnog oboljenja COVID-19 bitno je da svi, uključujući i osobe s invaliditetom, slijede osnovne mjere kako bi zaštitili sebe i druge od mogućnosti da se zaraze virusom. Jednako je važno društveno, fizičko distanciranje i samoizolacija, koja može biti teška za neke osobe s invaliditetom. Svi pružatelji usluga moraju osigurati da osobe s invaliditetom ne ostanu na

marginij?) tokom izbijanja pandemije koronavirusa i da se prema njima postupuje s poštovanjem, dostojanstvom i bez diskriminacije. Različite skupine moraju poduzeti posebne mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom imaju jednak pristup informacijama, uslugama zdravstvene zaštite i potpore koja im je potrebna kako bi ostali nezaraženi virusom i sigurni.

Osnovni savjeti stanovništvu u svim državama kako da prepoznaju COVID-19

Novi koronavirus uzrokuje masovnu i veoma opasnu virusnu bolest, skraćeno COVID-19. Simptomi COVIDa-19 u početku su slični simptomima obične prehlade. Međutim, bolest može uzrokovati tešku pneumoniju i druga oštećenja u organizmu, što često može biti kobno.

Najčešći simptomi COVIDa-19 su:

- simptomi prehlade (nazalna prehlada, curenje iz nosa, kihanje, grlobolja),
- kašalj,
- kratkoća daha,
- povišena temperatura ili vrućica (iznad 38 stupnjeva Celzija),
- iznenadni gubitak ukusa i mirisa (bez začepljenja nosa).

Imate li jedan ili više od ovih simptoma?

- Ostanite kod kuće, testirajte se, pratite razvoj simptoma radi moguće potrebe za lječarskom pomoći i zbrinjavanja u bolnicu ili izolatorije.
- O rezultatima ispitivanja (pozitivnim ili negativnim) ovisi možete li ponovno izaći vani i moraju li članovi kućanstva ostati kod kuće.

- Ako imate groznicu i/ili otežano disanje, svi u vašem kućanstvu moraju ostati kod kuće.

Kada nazvati liječnika

- Nazovite svog liječnika ako se simptomi pogoršaju:
  - Ako imate temperaturu (iznad 38 stupnjeva Celzija i kašalj i otežano disanje),
  - Imate li više od 70 godina i imate neko hronično oboljenje ili ste osjetljiviji na zdravstvene probleme zbog imunološkog deficita.

Važno:

- Ako imate ozbiljne simptome, odmah se obratite liječniku.
- Ne odlazite svom liječniku opće prakse (porodične medicine) ako imate blaže simptome, umjesto toga nazovite liječnika ili medicinski centar i konsultirate se, tražite savjet i upute šta da poduzmete.

António Guterres: "Osobe s invaliditetom teško pogođene pandemijom"

Generalni sekretar Ujedinjenih naroda António Guterres upozorio je da je milijardu ljudi s invaliditetom širom svijeta među najteže pogođenima pandemijom

koronavirusa u smislu smrtnosti, javlja DPA. "Udio smrti povezanih s COVIDom-19 u domovima za stare i nemoćne – u kojima prevladavaju stariji ljudi s invaliditetom – kreće se od 19% do zapanjujućih 72%", rekao je António Guterres u videosnimci. Guterres je naglasio da se osobe s invaliditetom suočavaju s nedostatkom dostupnih zdravstvenih informacija, preprekama da primijene osnovne higijenske mjere i nepristupačnim zdravstvenim ustanovama. "Ako se zaraze bolešću uzrokovanom novim koronavirusom, mnogi će vjerojatno razviti teške zdravstvene simptome, koji mogu rezultirati smrću", rekao je.

Pojačana nejednakost

Kako prenosi Hina, Guterres je u izvještaju preporučio odgovor koji bi uključio osobe s invaliditetom i njihov oporavak u krizi. "Čak i u normalnim okolnostima osobe s invaliditetom vjerovatno imaju manje mogućnosti u pristupu obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i ostvarivanju prihoda ili učesća u zajednici", rekao je. "Pandemija je pojačala te nejednakosti i stvorila nove prijetnje", istakao je Guterres. Čelnik Ujedinjenih nacija također je nedavno upozorio na utjecaj krize na starije ljude i djecu, kojima zbog pandemije prijeti veća opasnost od smrti, zlostavljanja i gladi. (Izvor: Al Jazeera Balkans, 6. maj 2020.)

Ergon terapija

Ergon tehnika je inovativni terapijski pristup IASTM (Instrumental Assisted Soft Tissue Mobilization) za različite kliničke entitete u okviru neuromuskularne patologije. Ova tehnika zasnovana je na terapiji miofascijalnih meridijana koju su prvi put opisali Thomas Myers i Ida Rolf.

Naziv Ergon tehnika izveden je iz grčke riječi “ergon”, što znači produkt čovjekovog rada (manuelnog, mentalnog, umjetničkog ili naučnog). Ova tehnika primjenjuje se uz korištenje specijalne kliničke opreme (Ergon alati). Tretman se obavlja na specijalnim tačkama adhezije mekih tkiva. Termin meko tkivo uključuje tkiva koja spajaju i podržavaju kontakt drugih struktura tkiva i organa tijela. Meko tkivo podrazumijeva tetive, ligamente, fascije, kožu, potkožno masno tkivo i sinevijalne membrane.

Svrha Ergon tehnike je da se otkriju mjesta adhezije, smanji mišićna napetost, poveća lokalna perfuzija i smanji bolnost. Osim navedenog, važno je znati da Ergon terapija izaziva promjene mikrovaskularne morfologije s posljedičnom hiperemijom te aktivaciju fibroblasta, što dovodi do regeneracije i obnavljanja povrijeđenog kolagena.

Kroz Ergon tehniku certificirani fizioterapeuti sposobni su da efikasno:

- pristupe s Ergon alatima u duboka meka tkiva,
- procijene fascijalnu disfunkciju,

- povećaju obim pokreta zglobova,
- ubrzaju zarastanje tkiva aktivacijom fibroblasta,
- tretiraju većinu muskuloskeletnih i sportskih povreda,
- primijene kombinaciju Ergon tehnike i modaliteta fizikalne terapije,
- primijene kombinaciju Ergon tehnike i kineziterapije.

U svijetu ima hiljadu i više certificiranih fizioterapeuta. Edukacija se provodi kroz dva kursa: osnovni Ergon seminar FM1 i

napredni Ergon seminar FM2. Prednost ove tehnike je što se uz monoterapiju može kombinirati i s kinezitejpingom, mobilizacijom mekih tkiva, kineziterapijom i fizioterapijom.

Ergon alati napravljeni su od čelika. Ergonomski su dizajnirani i omogućavaju pristup u duboke dijelove tijela. Tri osnovna alata su Fascializer, Rhino tool i F-bar. Uz primjenu alata preporučuje se i primjena Ergon krema zbog smanjenja trenja i lakšeg djelovanja.

Terapijske indikacije za Ergon tehniku su:

- bol u leđima (lumbosakralni sindrom),
- bol u vratu (cervikalni bolni sindrom),
- smanjenje spazma mišića,
- problemi vezani za fascije (upale, povrede i skraćenje),
- bolno rame,
- teniski i golferski lakat,
- sindromi karpalnog tunela,
- povrede koljenog i skočnog zgloba,

- plantarni fascitis,
- postoperativna rehabilitacija.

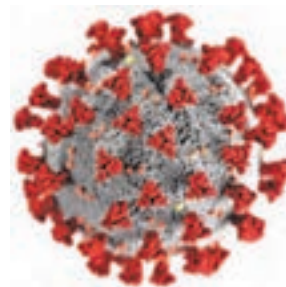
Ergon terapija kod osoba sa stanjem paraplegije

Ergon terapija kod osoba sa stanjem paraplegije može se primjenjivati kao zasebna ili kombinirana tehnika. Veće indikaciono područje su paraplegičari, koji su uključeni u invalidski i paraolimpijski sport zbog sportskih povreda gornjih ekstremiteta te različitih bolnih stanja vezanih za gornje ekstremitete (bolno rame, problemi sa lakatnim zglobovima i sindrom karpalnog tunela).

COVID-19 pandemija: globalne posljedice za zdravlje stanovništva

*Mr. sci. Selma Sinanović, diplomirana medicinska sestra,
Univerzitetski klinički centar Tuzla, Medicinski fakultet Univerziteta u Tuzli*

Osnovne karakteristike virusa, etiopatogeneza, epidemiologija

Infekcija novim korona virusom (SARS-CoV-2) prvi put je registrirana u decembru 2019. godine u Kini i o'nda se kasnije brzo proširila u ostatku svijeta. Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) 31. decembra 2019. godine prvi puta obavijestila je javnost o slučajevima oboljelih od pneumonije nepoznatog porijekla, u gradu Wuhanu (Kina), kod ljudi koji su bili povezani s korištenjem proizvoda s lokalne pijace na kojoj su se prodavale životinje, meso i morski plodovi. Koronavirusna bolest, nazvana COVID-19 (engl. Corona virus disease 2019), nakon Kine brzo se proširila na većinu zemalja u svijetu, te je SZO 11. 3. 2020. godine proglasila pandemiju ovim virusom. U Bosni i Hercegovini prvi inficirani registriran je 5. 3. 2020. godine u Banjoj Luci, a u Federaciji Bosne i Hercegovine 9. 3. 2020. u Konjicu.

Dakle, SARS-CoV-2 je novi, ranije nepoznati korona virus, s jednim lancem ribonukleinske kiseline (RNK virus), klasificiran u vrstu

SARS-povezane viruse (SARS-CoV). Do danas je otkriveno sedam tipova ljudskih koronavirusa, od kojih četiri uzrokuju umjerene simptome infekcije gornjeg respiratornog trakta, dok su dva (koja se zovu SARS-CoV i jedan pod imenom MERS-CoV) uzrokovala velike epidemije sa značajnim procentom teških kliničkih slika i smrtnih ishoda. Gotovo je sigurno da je SARS-CoV-2, kao i drugi slični virusi, životinjskog porijekla, ali je za sada nedovoljno jasno koja je životinja primarni izvor i na koji način je virus prešao na čovjeka. SARS-CoV-2 koji dovodi do COVID-19 je genetski različit od koronavirusa teškog akutnog respiratornog sindroma (SARS-CoV-1) i koronavirusa respiratornog sindroma Bliskog istoka (MERS-CoV), koji su prethodno bili izazivači dva epidemijska talasa u svijetu.

COVID-19 je respiratorna infekcija koja se primarno prenosi kapljičnim putem. Osnovni put transmisije je bliski kontakt s osobom koja ima virus, posebno prilikom kašljanja, kihanja i medicinskih intervencija na respiratornom traktu, kao što su intubacija, traheobronhijalna

aspiracija i mehanička ventilacija. Molekuli SARS-CoV-2 izolirani su iz krvi, pljuvačke, suza, konjunktivne tečnosti i stolice oboljelih, tako da postoji mogućnost prenošenja infekcije i ovim putevima.

U eksperimentima je pokazano da se SARS-CoV-2 zadržava u aerosolu do tri sata, na bakarnoj površini do četiri sata, na kartonu do 24 sata, a 2-3 dana na plastici i nehrđajućem čeliku, što je dinamika koja je vrlo slična i kod srodnog, SARS-CoV-1 virusa. SARS-CoV-2 je izuzetno zarazan za ljudsku vrstu, znatno više nego SARS-CoV-1 i MERS-CoV virusi, što može, bar jednim dijelom, objasniti njegov značajno veći, pandemijski potencijal. Procijenjeno je da infektivni period vjerovatno počinje nešto prije početka simptoma i da traje 7-12 dana kod umjerenih, a do dvije sedmice kod teških slučajeva COVID-19. Obesklieenje je znatno brže kod blagih nego kod teških oblika COVID-19 i traje od jedne do tri sedmice.

Osnovna klinička slika

Tipični simptomi COVID-19 infekcije mogu biti vrlo umjereni

(inficirani može biti čak i bez simptoma) do vrlo teški, s teškim respiratornim simptomima (obostrana teška upala pluća), septičkim šokom i smrtnim ishodom. Najčešći simptomi oboljelih od COVIDa-19 su povišena tjelesna temperatura, suhi kašalj, malaksalost, iskašljavanje sputuma, dispneja, bol u grlu, glavobolja, mijalgija i artralgiya, groznica, vrtoglavica, konfuzija, rinoreja, nosna kongestija, gastrointestinalni simptomi kao što su mučnina, povraćanja i dijareja, hemoptizije, konjunktivalna kongestija, gubitak ili poremećaj osjećaja mirisa i okusa. Povišena temperatura može se javljati kontinuirano ili intermitentno, s groznicom ili bez groznice. Kašalj je najčešće neproduktivan. Bol u grudima može sugerirati prisustvo pneumonije, dok gastrointestinalni simptomi mogu prethoditi pojavi povišene temperature i dispneje u trajanju od jednog do dva dana. Atipične manifestacije na početku bolesti, kao što su npr. zamor bez povišene temperature i respiratornih simptoma; hemoptizije ili anosmija i ageuzija, nisu tako rijetke i mogu otežati blagovremeno postavljanje tačne dijagnoze i preduzimanje odgovarajućih epidemioloških mjera. COVID-19 se prema SZO klasificira u četiri forme: blago oboljenje, pneumonija, teška pneumonija i akutni respiratorni

distres sindrom. Osnovni kriteriji za klasifikaciju zasnovani su na statusu ventilacije i oksigenacije, radiološkom nalazu na plućima i prisustvu simptoma i znakova koji ukazuju na poremećaj općeg stanja.

Neurološki poremećaji

Danas znamo zasigurno da korona virusi nisu ograničeni samo na respiratorni trakt i da mogu zahvatiti i CNS dovodeći do neuroloških poremećaja. Ova neuroinvasivna sklonost korona virusa dokumentirana je skoro za sve beta-korona viruse, uključujući SARS-CoV-1, MERS-CoV, HCoV-229E, HCoV-OC43, kao i druge. Što se, pak, tiče COVID-19 aktuelne dramatične pandemije, uzrokovane SARS-CoV-2, čiji se registrirani mortaliteti u Evropi kreću od 1,5% u Njemačkoj do 10% u Italiji, kao i kod SAR-a i MERS-a respiratorna simptomatologija je najprominentnija. Međutim, već se registriraju neurološki fenotipovi koji zahvataju i centralni i periferni nervni sistem, dovodeći do anosmije, ageuzije, nekro-hemoragijskog encefalitisa, Guillain-Bare-ovog sindroma. Prema jednoj studiji iz Kine, a na osnovu analize 214 hospitaliziranih bolesnika s potvrđenom

COVID-19 infekcijom u tri bolnice u Wuhanu, od ukupnog broja analiziranih 78 (36,4%) njih imali su neurološke manifestacije. Od neuroloških oboljenja dominirali su: akutna cerebrovaskularna bolest (5,7%), poremećaj svijesti (14,8%), oštećenje skeletnih mišića (4,8%). Jedna retrospektivna studija, nakon izbijanja infekcije u Wuhanu (Kina) utvrdila je incidenciju moždanog udara među hospitaliziranim bolesnicima zbog COVID-19 od oko 5%, a najmlađi bolesnik u toj seriji imao je 55 godina. Nedavno je dat prikaz u pet bolesnika iz područja grada New Yorka, mlađih od 50 godina (33, 37, 39, 44 i 49 godina) s moždanim udarom nastalim zahvatanjem velikih krvnih žila, a koji su imali težak akutni respiratorni sindrom izazvan sa SARS-CoV-2.

Tri su moguća scenarija: 1) direktni utjecaj SARS-CoV-2 na CNS sa neurološkim poremećajima; 2) pogoršanje postojećih neuroloških poremećaja; 3) povećanje rizika za neurološki poremećaj zbog drugih razloga. S obzirom na globalnu dimenziju aktuelne pandemije i visoku prenosivost SARS-CoV-2 virusa, dokazi koji već sada postoje o povezanosti ovog virusa i CNS-a izazivaju zabrinutost u smislu potencijalnih dugoročnih posljedica COVID-19 na CNS. S aktuelnog stanovišta čini se da kod osoba koje su preživjele COVID-19, u naredim godinama i desetljećima, upalni sistemski proces i/ili upalni proces mozga mogao bi pokrenuti dugoročne mehanizme koji općenito vode porastu neuroloških i neurodegenerativnih poremećaja. SARS-CoV-2 je novi soj koronavirusa koji je uzdrmao planetu na način koji nije viđen još od velike pandemije gripe, tzv. Španske groznice, koja je bila 1918. godine. Brojne nepoznanice

u vezi s biološkim, epidemiološkim i kliničkim karakteristikama COVIDa-19, koje još postoje, onemogućavaju sigurna predviđanja daljnjeg toka aktuelne pandemije.

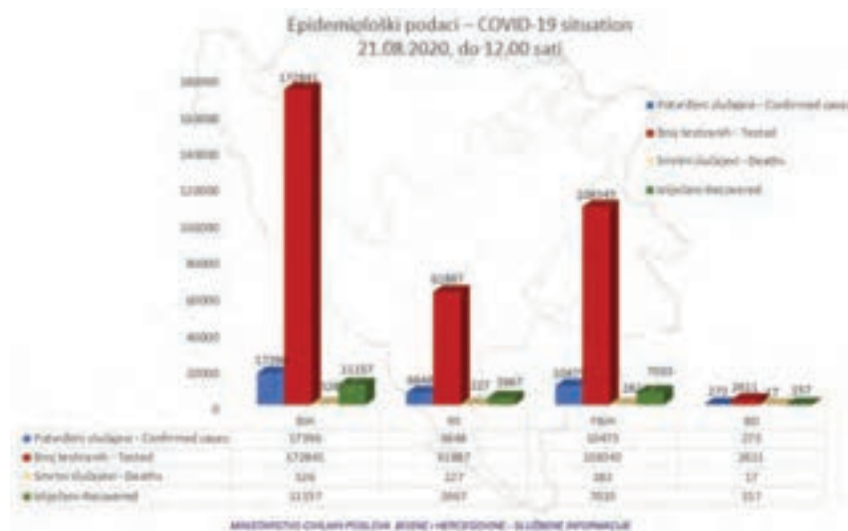
Psihijatrijski poremećaji

Mnogi hospitalizirani COVID-19 bolesnici mogu razviti delirij, što se može dovesti u vezu sa do sada postularanom patofiziologijom virusa koja ukazuje na mogućnost invazije virusa u moždano stablo, kao i s intervencijama koje se redovno koriste u liječenju ovih teških bolesnika, što nameće poseban izazov u prevenciji i liječenju delirija, posebno u jedinicama intenzivnog liječenja. S obzirom na činjenicu da su informacije o bolesti koju izaziva SARS-CoV-2 (COVID-19) vrlo brzo širile, postajući pandemične i prije pandemije virusa (infodemija), i nakon što se bolest proširila izvan Kine, potvrđujući napomene da je to vrlo kontagiozna bolest, ali i bolest sa smrtnim ishodom, javnost općenito postala je vrlo uznemirena. Osim respiratornih i neuroloških poremećaja neminovno je bilo očekivati da će ovako velika pandemija s brojnim neizvjesnostima, drastičnim promjenama svakodnevica kod značajnog broja stanovnika planete, pa i naše zemlje dovesti i do psihičkih poteškoća kod značajnog broja stanovništva, uključujući i uposlenike u zdravstvu. Među prvim saopćenjima ističe se istraživanje Xiao i saradnika, koji su analizirali prisustvo simptoma stresa, anksioznosti i kvalitet sna te utjecaj socijalne podrške na ove simptome kod 170 stanovnika u centralnoj Kini, a koji su u toku COVID-19 pandemije u januaru 2020. godine proveli 14 dana u samoizolaciji. Utvrdili su visok nivo stresa i anksioznosti, kao i loš kvalitet sna kod većine ispitanika, te pozitivnu

korelaciju u smislu njihove redukcije u prisustvu adekvatne socijalne podrške. Zdravstveni djelatnici svakako su u visokom riziku da budu zaraženi sa SARS-CoV-2. U našoj zemlji, prema izvještajima kriznih štabova, zaraženih među zdravstvenim radnicima ima u svim sredinama. Da bi se zdravstveni radnici maksimalno zaštitili, postoje preporuke, kako na evropskom nivou tako i na nivou svake zemlje, koje podrazumijevaju opremu, protokole testiranja, protokole rada s bolesnicima koji dolaze do zdravstvenih ustanova i sl. No, to se naravno ne provodi na isti način u svim sredinama kao i zemljama i za očekivanje je, osim tipičnih respiratornih, pa i neuroloških simptoma, i pojava simptoma stresa i psihičkih poremećaja među zdravstvenim radnicima. Za sada nema velikog broja studija u vezi s aktuelnom COVID-19 pandemijom.

Ranije studije pokazale su da su zdravstveni uposlenici razvijali neželjene psihičke reakcije u toku zaraze SARS-CoV-1 virusom. U studiji iz Toronta, u kojoj su analizirane reakcije hospitaliziranih osoba zbog SARS-a i zdravstvenih djelatnika u jednoj velikoj bolnici, utvrđeno je da su SARS bolesnici ispoljavali strah, usamljenost, dosadu i gnjev, a brinuli

su se i o mogućim posljedicama karantina i zaraze na članove obitelji i prijatelje. Manifestirali su zabrinutost zbog povišene temperature i nesаницe. Uposlenici su, pak, ispoljavali strah od vlastite zaraze, infekcije članova obitelji, prijatelja i kolega. Briga zdravstvenih uposlenika o zdravstvenim radnicima kao pacijentima je za njih bila emocionalno teška, a neizvjesnost i stigmatizacija bile su naglašeni fenomeni i teme razgovora, kako među bolesnicima tako i među zdravstvenim djelatnicima. Maun-der, proučavajući psihičke posljedice SARS epidemije iz prve polovine 2003. godine u Kanadi, napominje da je to bio nepredvidiv traumatski događaj za zdravstvene radnike u Torontu i da su oni iz toga naučili neke lekcije. Procijenjeno je da je 29-35% zdravstvenih radnika iskusilo visok nivo distresa. U najvećem distresu bile su medicinske sestre, oni koji su imali kontakt sa SARS bolesnicima i oni koji su imali djecu. Lekcije koje su naučili su: potrebni su napor za ublažavanje psihičkog utjecaja postupaka u suzbijanju infekcije, posebno međuljudske distance koju su ti postupci promovirali; efikasna informacija i edukacija o riziku prioritet je u ranoj fazi epidemije; zdravstveni

radnici mogu imati ulogu utjecaja na dobre obrasce medijskog izvještavanja koji mogu povećati ili umanjiti opći moral stanovništva; zdravstveni radnici trebaju imati psihičku podršku u okviru zdravstvenog sistema, kao i opipljivu praktičnu podršku koja im olakšava težak rad u vrijeme epidemije. O visokim skorovima na skali utjecaja događaja kod sestara koje su imale kontakt sa SARS pacijentima i značajnom negativnom utjecaju socijalne izolacije i strahu za zdravlje saopćeno je u još jednom istraživanju iz Toronta.

U preglednom članku Röhr i saradnici, u kojem je analizirano 13 urađenih studija koje su ispitivale psihosocijalne posljedice karantinskih mjera u toku COVID-19 pandemije, ističu da su ove mjere bile povezane s negativnim psihosocijalnim ishodima, uključujući depresivne simptome, anksioznost, bijes, stres, PTSP, socijalnu izolaciju, usamljenost i stigmatizaciju. Na bazi urađene analize zaključuju da mjere karantinske izolacije tokom COVID-19 pandemije imaju ogromne negativne posljedice za mentalno zdravlje, te da bi preventivni intervencijski pristupi za ublažavanje psihosocijalnog utjecaja trebali biti sastavni dio reakcije na krizu tokom pandemijskih stanja.

U drugom, pak, preglednom članku, koji se bazirao na pregledu 28 objavljenih radova u časopisima koji su uključeni u PubMed indeksaciju i koji su se bavili posljedicama COVID-19 pandemije na mentalno zdravlje, iznose se podaci da su simptomi anksioznosti i depresije (16-28%) i stresa (8%) uobičajene psihičke reakcije na COVID-19 pandemiju i da su, također, povezane s poremećajem sna. Već se objavljuju i istraživanja u našoj zemlji koja se bave psihološkim posljedicama aktuelne pandemije.

Posljedice COVID-19 pandemije na regularnu dostupnost zdravstvenih servisa

S obzirom na to da su zdravstveni kapaciteti u skoro svim sredinama u našoj zemlji (a i drugima) fokusirani na kontrolu COVID-19 pandemije, značajno je reducirana dostupnost zdravstvenih servisa i potrebnih specijalista za obavljanje dijagnostičkih i terapijskih postupaka za mnoga oboljenja i stanja. Tako se teže dolazi do skoro svih specijalista u državnim službama kako na nivou domova zdravlja, tako i bolničkih ustanova. Otežano se odvijaju procesi rehabilitacije, naprimjer. Uz to kod određenog, rekla bih značajnog, procenta stanovništva postoji i izvjestan strah od odlaska ljekaru. Naravno, nešto je povoljnija situacija u privatnim praksama, ali mnogi nemaju novca za usluge u ovim servisima. To onda vodi ka nedovoljno kontroliranom liječenju krvnog pritiska, šećerne bolesti, ali i bolesti kao što je Parkinsonova, multipla skleroza, epilepsija.

Zaljučak

SARS-CoV-2 je novi soj koronavirusa koji je uzdrmao planetu na način koji nije viđen još od velike pandemije gripe, tzv. Španske groznice, koja je bila 1918. godine. Brojne nepoznanice u vezi s biološkim, epidemiološkim i kliničkim karakteristikama COVIDa-19, koje još postoje, onemogućavaju sigurna predviđanja daljnjeg toka aktuelne pandemije. Značajne su posljedice ove pandemije na sveukupan život ljudi na planeti koje su nesagledive. COVID-19 je prije svega bolest respiratornog sistema, ali SARS-CoV-2, RNK virus koji izaziva bolest, u određenom broja

bolesnika prodire i u CNS dovodeći do ozbiljnih neuroloških poremećaja, a po svemu sudeći suodgovoran je i za sam mortalitet. Psihosocijalne posljedice kao i posljedice za mentalno zdravlje također su značajne, i za sveukupnu populaciju, a posebno za zdravstvene radnike svih profila. Osobe pozitivne na CoV trebaju biti na vrijeme evaluirane za neurološke simptome, uključujući glavobolju, poremećaj svijesti, parestezije i druge neurološke znake, a tretman sa infekcijom povezanih komplikacija su važan faktor u boljoj prognozi teških formi COVID-19 bolesnika. Praćenje bolesnika koji su prebrodili COVID-19, se nameće kao nužnost uključujući pažljivu slikovnu i laboratorijsku kliničku neurološku procjenu, kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri međusobna povezanost sistemske infekcije i infekcije CNS-a bi mogla voditi ka oštećenju CNS-a i neurološkim poremećajima. Isto tako, kako COVID-19 pandemija ima i velike negativne posljedice za mentalno zdravlje, preventivni intervencijski pristupi za ublažavanje psihosocijalnog utjecaja trebali bi biti sastavni dio reakcije na krizu tokom pandemijskih stanja, a bit će vjerovatno potreban angažman stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja još neko vrijeme kada pandemija prođe, u cilju ublažavanja očekivanih postpandemijskih psihosocijalnih reakcija i poremećenog mentalnog zdravlja. Zbog reducirane dostupnosti zdravstvenih servisa za uobičajene zdravstvene probleme stanovništva, kako u oblasti dijagnostike, tako i u oblasti liječenja i rehabilitacije, može se očekivati u tekućem i narednom periodu, pogoršanje zdravlja na globalnom nivou stanovništva u našoj zemlji, te je nužno preduzeti potrebne mjere da se to ne desi.

Vrsta tjelesnog onesposobljenja i klasifikacija u paraolimpijskom sportu

Doc. dr. sci. Vedran Đido, Fakultet zdravstvenih studija Univerziteta u Sarajevu

Pripremajući se za učešće u Simpoziju pod nazivom “Prilike socijalne integracije kroz sport”, koji je organiziran u sklopu projekta IPA II programa prekogranične saradnje Srbija – Bosna i Hercegovina pod nazivom “Socijalna integracija kroz parasport – Parainspired!” u organizaciji Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, a koji je za cilj imao prije svega socijalnu integraciju kroz promociju parasporta, došao sam na ideju da provedem jednu malu anketu među studentima prve godine Fakulteta zdravstvenih studija Univerziteta u Sarajevu o prepoznatljivosti paraolimpijskog loga u odnosu na olimpijski logo, što bi mi dalo relevantan uvid o prepoznatljivosti parasporta među studentskom populacijom. U jednostavnoj anketi studentima sam pokazao dva navedena loga i zamolio ih da se izjasne o čijim simbolima se radi; svi studenti odmah su prepoznali olimpijski logo, no, prilikom izjašnjavanja o paraolimpijskom logu, samo 17 studenata prepoznalo je o čemu je riječ (N = 186). U daljnjem razgovoru sa studentima koji su prepoznali

paraolimpijski logo shvatio sam da oni imaju izravni ili neizravni doticaj s paraolimpijskim sportom na osobnoj, obiteljskoj, profesionalnoj ili volonterskoj razini, što nam govori o prepoznatljivosti paraolimpijskog sporta i socijalnoj inkluziji parasportaša u našem bosanskohercegovačkom društvu. Ili, da budem precizniji, o neprepoznatljivosti!

Često imamo pitanja i poteškoće s kojima se susreću parasportaši o vrsti oštećenja i njegovoj klasifikaciji u paraolimpijskom sportu, a koje dovode do potpune zbunjenosti i nejasnoća, te ćemo ovdje pokušati ukratko odgovoriti na datu problematiku.

Šta je klasifikacija u paraolimpijskom sportu?

Klasifikacija pruža strukturu konkurencije. Sportaši koji se natječu u parasportu imaju oštećenje koje dovodi do nedostatka konkurencije. Slijedom toga, uspostavljen je sistem koji će umanjiti utjecaj oštećenja na sportske performanse i osigurati da

uspjeh sportaša određuje vještina, kondicija, snaga, izdržljivost, taktička sposobnost i mentalni fokus. Ovaj se sistem naziva klasifikacija. Klasifikacija u parasportu treba odgovoriti na tri pitanja, koja ujedno predstavljaju i tri koraka klasifikacije: Ima li sportaš podobno oštećenje za ovaj sport? Ispunjava li sportaš s podobnim oštećenjem minimalne kriterije onesposobljenja za ovaj sport? Koja sportska klasa najpreciznije opisuje ograničenje aktivnosti sportaša?

Šta je sportska klasa u paraolimpijskom sportu? Sportska klasa je kategorija koja grupira sportaše ovisno o tome koliko im oštećenje utječe na nastup (performanse) u njihovom sportu. Sportski razred ne mora se nužno sastojati od jedne vrste oštećenja, već se može sastojati od sportaša s različitim oštećenjima / onesposobljenjima. Slijedom prethodno navedenoga, ukratko ćemo opisati deset prepoznatih oštećenja / onesposobljenja prema klasifikaciji Međunarodnog paraolimpijskog odbora.

- *Oslabljena mišićna snaga – Smanjena sila koju stvaraju*

mišići ili mišićne skupine može se pojaviti u jednom udu ili donjoj polovici tijela, što je uzrokovano, primjerice, ozljedama kičmene moždine, spina bifidom ili poliomijelitisom.

- **Oslabljeni i pasivni raspon pokreta** – Raspon kretanja u jednom ili više zglobova trajno je smanjen. Zglobovi koji mogu preći prosječni raspon pokreta, nestabilnost zgloba i akutna stanja, poput artritisa, ne smatraju se prihvatljivim oštećenjima za paraolimpijski sport.
- **Nedostatak udova** – Potpuna ili djelomična odsutnost kostiju ili zglobova, od rođenja ili kao posljedica traume (npr. prometne nesreće ili amputacije) ili bolesti (npr. karcinom kostiju).
- **Razlika u duljini nogu** – Skraćene kosti u jednoj nozi od rođenja ili traume.
- **Kratak stas** – Smanjena visina stajanja zbog nefizioloških dimenzija kostiju gornjih i donjih udova ili trupa, naprimjer zbog ahondroplazije ili disfunkcije hormona rasta.
- **Hipertonija** – Nefiziološko povećanje mišićne napetosti

i smanjena sposobnost mišića da se isteže, što može biti posljedica ozljeda, bolesti ili zdravstvenog stanja poput cerebralne paralize.

- **Ataksija** – Nedostatak koordinacije mišićnih pokreta zbog neurološkog stanja, poput cerebralne paralize, ozljede mozga ili multiple skleroze.
- **Atetozija** – Neurološki simptom općenito karakteriziran neuravnoteženim, nekontroliranim pokretima (ruku, stopala i lica) i poteškoćama u održavanju simetričnog držanja, zbog cerebralne paralize, ozljede mozga, multiple skleroze ili drugih stanja.

- **Oštećenje vida i sljepilo** – Na vid utječu ili oštećenja očne strukture, optičkih živaca / putova ili dijela mozga koji kontrolira vid (vidni cortex).
- **Intelektualne poteškoće / ograničenje** – Ograničenje u intelektualnom funkcioniranju i adaptivnom ponašanju izraženo konceptualnim, socijalnim i praktičnim adaptivnim vještinama, koje potječe prije navršene osamnaeste godine. Važno je napomenuti da intelektualne poteškoće / ograničenja kao jedno od prepoznatih oštećenja / onesposobljenja pripadaju specijalnim olimpijskim igrama.

Na kraju, teško je ne primijetiti da su parasportaši i parasport uglavnom prepušteni individualnom entuzijazmu i entuzijazmu maloga broja ljudi i organizacija koji iziskuju nadljudske napore da se taj sport razvija ili, bolje rečeno, održi u Bosni i Hercegovini, a institucionalni odgovor na problematiku prvenstveno socijalne inkluzije parasportaša kroz parasport gotovo da ne postoji.

Online obrazovanje u doba pandemije

*Benjamin Muftić, BA fizikalne terapije,
privatna ordinacija za fizikalnu terapiju i rehabilitaciju "MHS"*

Nakon što je 11. 3. 2020. Svjetska zdravstvena organizacija proglasila pandemiju zbog koronavirusa, sve obrazovne strukture u svijetu, od osnovnih škola do fakulteta, primorano su se okrenule online obrazovanju. Osnovne i srednje škole kao i fakulteti u Bosni i Hercegovini također su krenuli tim putem. Premda je to za mnoge bila potpuna nepoznanica, uz mnoštvo nedoumica i za same predavače, s pravom možemo reći da su školsku i akademsku 2019/2020. godinu svi učenici i studenti, kao i nastavnici i profesori, uspješno priveli kraju. Razumijevanja su svi imali jedni prema drugima, što je pohvalno. Nastavnicu u srednjoj školi niko nije kritizirao ako bi "zapela" s prezentacijom, ili profesora što je bilo slike ali ne i tona, a neki učenici i studenti čak su i "popravili" prosjek u doba pandemije. Godinama su svi predavači stavljali "pod tepih" činjenicu da moraju imati osnovne informatičke vještine (čak i više od osnovnih), tako da je ovo doba nekog posramilo a neko (većinom mlađe kolege) ga je dočekao u punoj spremi informatičkog znanja. Ovaj period mora biti škola i opomena (jer ne znamo šta nas čeka u budućnosti) da sav

nastavni kadar mora znati raditi svoj posao i preko računara i svih pratećih platformi. Velika prednost u ovom trenutku je i razvoj informatičkih tehnologija i popularnost tehnike, jer da nije računara i internet komunikacije, školstvo i obrazovanje bi stalo i bilo zaleđeno do ko zna kad. Pohvalno je što su naši školarci, po ugledu na druge zemlje Evrope i Svijeta, 1. 9. 2020. godine počeli svoju školsku godinu, bilo to online ili po starom, ruksak na leđa i pravac školska klupa.

Osobe sa stanjem paraplegije u online obrazovanju

Može se kazati da su nam informatika i razvoj tehnologije "spasili" prethodnu školsku godinu. Popularizacija tehnologije u posljednjih 20 godina dovela je do toga da gotovo svako domaćinstvo ima računar, laptop ili tablet i pristup internetu. Država bi trebala omogućiti takve uvjete svim porodicama, ako ih nemaju. Također, pametni telefoni omogućuju nam pristup gotovo svakoj platformi koja se koristila u proteklom periodu. Osobama sa

stanjem paraplegije ovakav model studiranja i obrazovanja bio je, s jedne strane, olakšavajući, ako uzmemo u obzir koliko barijera i prepreka svakodnevno imaju "od kuće do škole – od škole do kuće", ali, s druge strane, izravni kontakt s prijateljima, kolegama i profesorima ne može zamijeniti ni jedan virtualni program ili ekran. Te osobe bile bi spremne "oprostiti" nadležnim vlastima sve rupe i visoke trotoare da se mogu ponovo sastati u amfiteatrima ili učionicama i vratiti onaj stari osjećaj školovanja i studiranja.

Kad sve ovo bude jučer

Prognoze svjetskih stručnjaka su različite, ali sjetimo se prvih prognoza kad su mnogi govorili da će ovakvo stanje potrajati sigurno do kraja ove godine. Nastavni kadar ozbiljnost treba povećati i dati maksimum ulaganja u svoja predavanja i vježbe. Uključite kreativnost i ponudite učenicima i studentima zanimljivost. Teško jeste, ali tačan datum kad će se ovo završiti niko još ne zna. Dotad, puno sreće svim učenicima i studentima, kao i nastavnom osoblju u školskoj i akademskoj 2020/2021. godini od srca!

Samira Đidić

Samira Đidić iz Zenice uspješna je mlada osoba i s jednim od najtežih oblika invaliditeta – paraplegijom uključena je u sve društvene sfere života, ravnopravno s osobama bez invaliditeta. Zahvaljujući svojoj upornosti i vrijednom, svakodnevnom radu, znanju i pozitivnoj energiji uspjela je, i pored svih u našem društvu “uobičajenih” prepreka, postići doista značajne rezultate i uspjehe u životu i radu.

- Samira, mnogo naših članova te poznaje, ali bismo te zamolili da se predstaviš svim našim čitaocima.

Da, mnogi me već poznaju, ali za one koji me ne poznaju, ja sam Samira Đidić, rodila sam se 24. 3. 1998. godine u Travniku. Djetinjstvo i osnovnu školu završila sam u naselju Preočica, u blizini Viteza. Nakon završetka osnovne škole selim se sa svojom porodicom u Zenicu, gdje postajem član Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zenica, a nakon završetka srednje Ekonomske škole u Udruženju se i zapošljavam na mjestu administrativnog asistenta. Aktivno treniram košarku u kolicima u Košarkaškom invalidskom klubu “Bosna” Zenica, a osim košarke bavim se i raznim drugim sportskim aktivnostima.

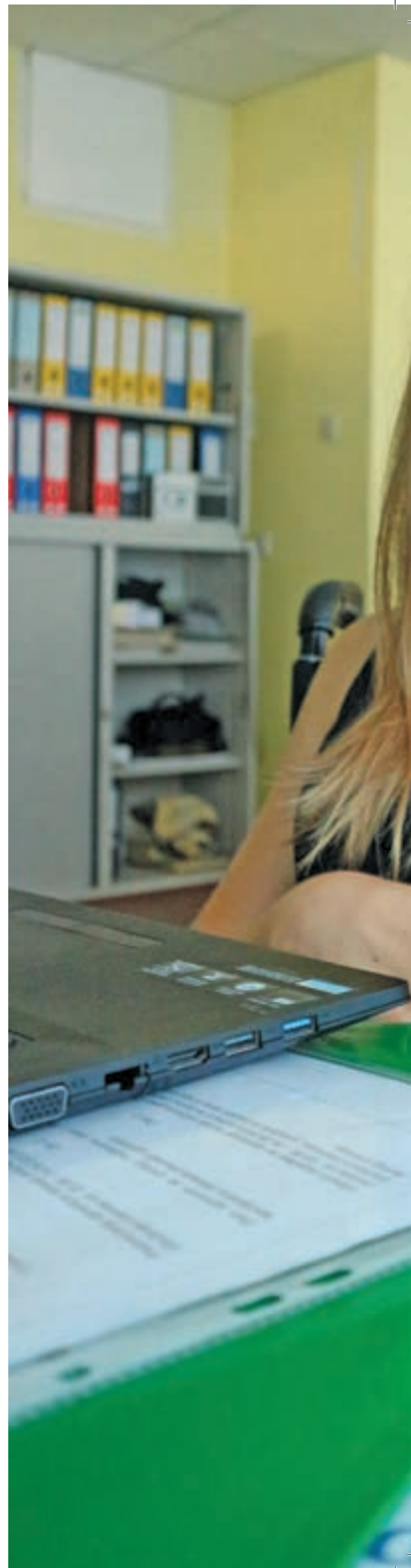
- Kada i kako si dospjela u invalidska kolica?

Iako kroz cijelu trudnoću moje majke nije bilo nikakvih naznaka za neki problem, rodila sam se sa

tumorom na kičmi. Odmah su započete potrebne pretrage, nakon čega je mojim roditeljima rečeno da je neophodna operacija te da mi o njoj ovisi život. Operacijom odmah po rođenju oštećena mi je kičmena moždina i dijagnosticirano stanje paraplegije. Tako sam odmah po rođenju dospjela u invalidska kolica.

- Kakav je tvoj stav o porodičnom životu – ljubav, brak, djeca...?

Porodica za mene ima veliku važnost. Imam samo mlađu sestru, ali sam odrasla u velikoj porodici, u kojoj sam naučila koliko je bitno zajedništvo i koliko je bitno da imamo jedni druge. Nisam još udata, ali, kao što je sve drugo u mom životu teklo i sklapalo se na najbolji mogući način, tako vjerujem da će biti i sa ljubavi, onda brakom a vjerujem i djecom. Ne želim forsirati sebe u bilo kojem smislu, a posebno u vezi s ljubavi. Vjerujem u to da svako od nas ima svoju srodnu dušu i sigurna sam da i moja mene negdje čeka.

- Znamo da si profesionalno i društveno aktivna u svom Udruženju i u okviru pokreta osoba s invaliditetom te nam je želja upoznati i naše čitaoce s tvojim aktivnostima. Cijenimo i radujemo se kad su u rad uključene osobe s invaliditetom, pogotovo s teškim oblikom invaliditeta. Ti si odličan primjer kako se može uspjeti u radu i na tome ti čestitamo. Opiši nam kako je tvoje životno iskustvo inkluzije u društvenu zajednicu kao osobe koja od djetinjstva mora koristiti kolica za kretanje?

Nakon što sam završila srednju Ekonomsku školu, pružila mi se prilika za zapošljavanje u Udruženju paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zenica. Morala sam odlučiti u kojem smjeru želim organizirati svoj život i odlučila sam da se posvetim pokretu osoba s invaliditetom. Kao osoba s invaliditetom koja se suočila s raznim poteškoćama, bilo arhitektonskim barijerama ili psihološkim stanjem, koje uobičajeno prati osobe sa stanjem paraplegije, željela sam pokušati to promijeniti i utjecati na stvaranje povoljnijeg okruženja, naravno, koliko je to bilo u mojoj moći, s namjerom da pomognem da "nove" osobe s invaliditetom ne moraju prolaziti kroz iste stvari kroz koje sam ja prolazila, tj. da im na bilo koji način olakšam njihovu borbu s uvijek prisutnim problemima i preprekama koje prate osobe sa stanjem paraplegije. Invalidska kolica bitna su u onoj mjeri u kojoj mi dozvolimo da budu bitna. Ako im sami pridajemo poseban značaj, tada stvorimo u svojoj glavi pritisak i osjećaj manje vrijednosti. Baš iz tog razloga ja nisam imala problem s uključivanjem u život, društvenu zajednicu ili bilo šta drugo, zato što nisam smatrala da se trebam truditi

da negdje budem “prihvaćena” jer se krećem na drugačiji način nego ostali. Sad, kad se osvrnem unazad, mislim da je to bar za mene bio ispravan način kako se nositi s nečim što ne možeš promijeniti.

- **Koja je bila tvoja glavna motivacija da se izboriš za svoje “mjesto u društvu” i gdje se najbolje osjećaš, u kakvom okruženju?**

Mislim da baš iz razloga što se nisam “borila”, nego odmah prihvatila svoje stanje takvo kakvo jeste, uspjela sam, tako ja osjećam, da od ranog djetinjstva imam svoje mjesto u društvu kao i svi ostali. Ono čemu nikada nisam težila jeste uklapanje u neku sredinu ili društvo po svaku cijenu, a opet, imala sam uvijek taj krug ljudi koji su meni odgovarali, u čijem društvu sam se ja ugodno osjećala. Glavna motivacija za sve postignuto bila je težnja za normalnim životom, a okruženje u kojem se ja najbolje osjećam je “mala mješavina ljudi” za koje znam da su uvijek tu za mene, kao i ja za njih. Biti u društvu tih osoba je moje sigurno mjesto.

- **Zanima nas koje su tvoje životne vizije i koliko je stanje paraplegije utjecalo na tvoj kvalitet življenja i u kojem smislu?**

Kao i svaka druga osoba, i ja imam svoje životne želje, vizije. Do sada, slobodno mogu reći, ostvarila sam sve ono što sam željela, iako se s vremenom javljaju nove želje i vizije što je, naravno, prirodno. Stanje paraplegije utjecalo je na moj kvalitet življenja, ali u pozitivnom smislu! Zbog mog invaliditeta moja porodica se morala preseliti iz male sredine, u kojoj su do tada živjeli, kako bi meni olakšali život, ljekarsku skrb i mogućnost obrazovanja. Sve je išlo, za mene povoljnim, “svojim

tokom” i završila sam školovanje, zaposlila se te postala ravnopravna članica društvene zajednice u svakom pogledu. Sve bi to bilo upitno da nismo preselili u grad gdje su mogućnosti za život, liječenje, rehabilitaciju i školovanje za osobe s invaliditetom veće i realno ostvarljive. Naravno, kao i svaka osoba s invaliditetom suočavala sam se sa raznim poteškoćama, naprimjer, nemogućnošću većeg izbora srednje škole zbog arhitektonskih barijera. Život je “sastavljen” i od mnogo problema i prepreka – objektivnih i subjektivnih, a ja imam stav da na sve gledam s pozitivne strane i da pričam o pozitivnim stvarima.

- **Koje su tvoje prioritetne želje, kako u ličnom tako i u društvenom životu i zajednici u kojoj živiš, pa i šire, i mogu li se te želje i na koji način ostvariti, s obzirom na tvoj invaliditet najtežeg oblika?**

Ovo je pitanje kod kojeg sam se dobro zamislila. Želje, naravno, svi imamo i one se mijenjaju zajedno s nama i našim odrastanjem. U ovom trenutku mogu reći da, bar što se tiče ličnog života, nemam želja koje nisu u nekoj bližoj budućnosti ostvarive. Dobrog sam zdravstvenog stanja, napredujem na poslovnom planu, imam porodicu i prijatelje, uspješno savladavam ciljeve koje sam sebi postavila, a kada sve to imate iza sebe, onda želje koje su ostale i nisu teško ostvarive.

- **Postoji li nešto konkretno i realno moguće što bi ti moglo poboljšati i olakšati život u današnjem vremenu?**

Konkretno i realno moguće, a što bi moglo poboljšati ne samo moj nego život svih osoba s invaliditetom, jeste poštivanje i unapređenje prava osoba s invaliditetom. Kažem da je realno moguće i to zaista

mislim, jer poznajem dosta osoba koje će, baš kao i ja, ostati ustrajne u tome te napraviti mogućim ono za što mnogi misle da je nemoguće, tj. izboriti se za prava osoba s invaliditetom u stvarnom životu a ne samo “na papiru”, a koja nam pripadaju i prema Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom i svim ostalim zagarantiranim ljudskim pravima.

- **Kakvo je tvoje mišljenje o položaju mladih osoba s invaliditetom, posebno sa stanjem paraplegije, i smatraš li da su mlade osobe s invaliditetom dovoljno zainteresirane kada je riječ o školovanju, obrazovanju i zapošljavanju, kao i ostalim društvenim aktivnostima?**

Položaj mladih općenito je veoma nepovoljan u našoj državi, a kada na to dodamo još i invaliditet, tada shvatamo da mladi skoro pa nemaju nikakav odgovarajući položaj i ulogu u našem društvu. Nažalost, postoji dosta mladih osoba s invaliditetom koje nisu dovoljno zainteresirane za različite aktivnosti zbog lične pasivnosti (psihološkog stanja?), ali i zbog nedovoljne brige društva i institucija da se osobama s invaliditetom posveti više pažnje i pruži sve ono što im je neophodno – da ih se animira za inkluziju u društvo, kao i, uvijek i svugdje, prisutnih predrasuda o osobama s invaliditetom. Naravno, poznajem i veoma aktivne mlade osobe s invaliditetom, ali njih je manji broj, što nikako nije dobro i to treba mijenjati kroz razne aktivnosti udruženja za osobe s invaliditetom i veću aktivnost nadležnih institucija kako bi se što veći broj osoba s invaliditetom, pogotovo mlađih, uključio u društveni život, obrazovanje, zapošljavanje, sportske i društvene aktivnosti.

- Prema tvom iskustvu, koje konkretne aktivnosti bi bilo neophodno poduzeti da se mlade osobe s invaliditetom više animiraju za školovanje, zapošljavanje i društvene aktivnosti, tj. da im se omogući i olakša situacija inkluzije u društvo – školovanje, rad, društvene aktivnosti, kako si napomenula u prethodnom odgovoru?

Činjenica je da u istim životnim situacijama svako od nas reagira na različit način. Zbog toga je zaludno očekivati da će svaka mlada osoba s invaliditetom biti spremna za “borbu” i biti uporna u tome. Ono što mi možemo učiniti jeste promovirati i ukazivati na osobe s invaliditetom koje su uspješne, koje vode aktivan život, koje se školuju, rade, bave sportom. Mislim da jedino konkretnim primjerima možemo probuditi želju i inat u mladim osobama, animirati ih za školovanje, zapošljavanje, društveni život.

- Jako mnogo osoba bez invaliditeta ima predrasude kada je riječ o osobama s invaliditetom. Kako to doživljavaš i imaš li neku ustaljenu

reakciju na one s predrasudama, barijerama u glavi ili se ona razlikuje od situacije do situacije?

Istina je da se svako od nas stalno susreće s određenom vrstom predrasuda i ima drugačiju reakciju na njih. Ono što sam ja naučila kroz odrastanje, školovanje, posao, druženje i druge aktivnosti jeste da će uvijek biti neko ko će nas pogledati sa sažaljenjem, ko će se obratiti našem asistentu umjesto nama, to je jedna istina i sumnjam da se to može u potpunosti promijeniti. Ali kada osoba ima svoj pravac u životu i zna koliko vrijedi i šta želi postići, onda te poglede neće ni primjećivati. Ja znam koliko mogu i koliko vrijedim te mislim da baš svojim radom, aktivnostima, pojavljivanjem rušim prisutne predrasude sa kojima se i dan-danas susrećem.

- **Arhitektonske barijere jedan su od velikih problema za osobe s invaliditetom, a koje su prisutne, u većoj ili manjoj mjeri, u svakom mjestu i gradu u Bosni i Hercegovini? Kakva je situacija s arhitektonskim barijerama**

u mjestu u kojem živiš? U kojoj mjeri su te barijere riješene i jesi li zadovoljna tim rješenjima, tj. jesu li to zaista adekvatna rješenja ili su samo urađena *pro forma* kako bi se ispunili zakonski propisi, a nisu praktično upotrebive za osobe s invaliditetom?

Mjesto u kojem ja živim, mogu slobodno reći, jedno je od prilagođenijih mjesta za osobe s invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Zenica je dosta napredovala na rješavanju tog problema, te mislim da nema ulice kojom ne mogu samostalno proći kolicima. Međutim, ne mogu reći da je sve u potpunosti riješeno. Obrazovne institucije, posebno srednje škole u Zenici meni su “trn u oku”. S obzirom na to da je srednja Ekonomska škola bila jedina prilagođena u vrijeme mog srednjoškolskog obrazovanja, uskraćeno mi je pravo biranja zanimanja (vrste škole – obrazovanja) kojim ću se baviti cijeli svoj život. Ne želim da ubuduće neko od osoba s invaliditetom prođe isto i to je jedna od mojih mislija u pokretu osoba s invaliditetom.

- **Trenutno radiš u Udruženju paraplegičara i oboljelih od dječije paralize u Zenici. Koliko si zadovoljna svojim angažmanom i je li tvoje znanje i iskustvo adekvatno i u dovoljnoj mjeri društveno iskorišteno?**

Da, radim u Udruženju PODP Zenica na mjestu administrativnog asistenta već tri godine. S obzirom na to da sam završila Ekonomsku školu, posao administrativnog asistenta u Udruženju mi je dao mogućnost primjene naučenog. Sretna sam što sam dobila tu priliku, ali smatram da mogu društvu ponuditi još više, te smatram da je ovo iskustvo moja odskočna daska za neka veća dostignuća kojima težim i želim a za koja sam, po ličnom mišljenju i mišljenju onih koji me poznaju, sposobna. Želim pokazati da se može postići više uprkos invaliditetu.

- **Već smo konstatali da si kao osoba s visokim stepenom invaliditeta**

postigla zaista značajan uspjeh u svom dosadašnjem životu i radu, najviše zahvaljujući samoj sebi, svojoj volji, snazi, upornosti i znanju. Upućuje li to na poraznu činjenicu da domaće društveno-političke institucije i drugi relevantni društveni faktori slabo posvećuju pažnju potencijalu koje posjeduju osobe s invaliditetom i da li si na svom putu ostvarenja i dostignutog uspjeha imala i neku drugu konkretnu društveno-institucionalnu pomoć u sredini u kojoj živiš?

Da, činjenica je da sam dosta toga ostvarila u životu najviše zahvaljujući svojoj upornosti i volji. Nikada nisam bila osoba koja lako odustaje i veoma sam tvrdoglava, a upravo ta tvrdoglavost dovela me do toga gdje sam sad. Naravno, ogromna podrška mi je bila moja porodica, koja je svoj život promijenila i prilagodila meni. Osim toga, Udruženje PODP Zenica kroz cijelo moje srednjoškolsko

obrazovanje bilo mi je ogroman oslonac i podrška. Značilo mi je to što sam se imala kome obratiti za bilo kakvo pitanje ili pomoć. Međutim, istina je da osim nevladinih organizacija i porodice teško možemo računati na bilo čiju pomoć te baš iz tih razloga dosta osoba s invaliditetom koje imaju potencijal bivaju zapostavljene i neprimijećene. Jednostavno, odgovor na drugi dio pitanja je: pomoć od nadležnih društvenih institucija nisam, nažalost, imala a ako je, možda, nešto i bilo, to je bilo toliko minorno, tako da to nisam ni zapamtila, iskreno.

- **Kakvo je tvoje mišljenje, općenito, o radu i društveno-političkom utjecaju udruženja osoba s invaliditetom, njihovih saveza, koalicija i ostalih oblika udruživanja i saradnje u borbi za prava osoba sa invaliditetom i njihovim statusom u društvu?**

U potpunosti podržavam rad udruženja, koalicija i saveza osoba s invaliditetom, ali samo ako je to konkretan rad, onaj koji će doprinijeti boljem položaju osoba s invaliditetom u društvu, koji će prikazati aktivan život osoba s invaliditetom i koji će, u konačnici, raditi na zakonskim rješenjima o pravima osoba s invaliditetom. Nažalost, mnoge organizacije osoba s invaliditetom često odu u krivom smjeru, mnoga udruženja postala su interesna svrha grupici pojedinaca, a neka misle da određenom humanitarnom aktivnošću rade pravu stvar, što u tom trenutku možda i jest prava stvar, ali već za sedmicu, mjesec ili godinu vidimo da smo u istom položaju, bez ikakvog napretka. Mnogo je nevladinih organizacija i udruženja koja nemaju svoju strategiju, barem srednjeročnu, slabo sarađuju s drugim NVO-ima ili srodnim udruženjima i bave se sami sobom!

- **Mogu li i do koje mjere udruženja, kao NVO (ili OCD), poboljšati status i ostale potrebe osoba s invaliditetom u društvu i u odnosima spram vlasti i zakonodavstva i na koji način to postići u praksi?**

Posmatrajući stvari realno, jedino NVO (nevladine organizacije) i mogu utjecati na poboljšanje statusa osoba s invaliditetom, jer mi još nismo dosegli taj nivo senzibilnosti da društvo i nadležni organi i institucije rade na onom što im je posao i obaveza (prava i poboljšanje uslova života osoba s invaliditetom u praksi)! Organizacije osoba s invaliditetom najbolje poznaju potrebe svojih članova, a kako je te potrebe jako teško rješavati kao pojedinac, tu nastupaju organizacije osoba s invaliditetom, gdje zajedničkim, udruženim snagama trebaju utjecati na vlast prilikom donošenja potrebnih zakona i njihove primjene. To su jako veliki, teški i spori procesi, ponekad djeluju i uzaludni, jer nadležne vlasti najčešće ne uvažavaju naše prijedloge i primjedbe i "sarađuju" s organizacijama osoba s invaliditetom samo formalno! Međutim, to nas ne smije obeshrabriti i samo

upornošću i zajedništvom možemo postići da nadležne vlasti počnu da nas ravnopravno uvažavaju i "sluša" i tada možemo reći da pravimo promjene i stvaramo društvo za sve.

- **Koji model organiziranja osoba s invaliditetom smatraš najefikasnijim za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom predviđenih Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, s obzirom na to da ju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala, ali je činjenica da nadležne vlasti vrlo malo tih prava primjenjuje u praksi? Kako utjecati da se to promijeni i da vlasti u potpunosti počnu primjenjivati sve što je propisano Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom?**

U prethodnom odgovoru dijelom sam odgovorila na ovo pitanje i dodati ću da smatram da je najefikasniji model organiziranja osoba s invaliditetom onaj na lokalnom nivou. Uzimajući u obzir sve moguće podjele u državi, moramo biti svjesni da teško možemo rješavati probleme osoba s invaliditetom na nivou države, a bez

obzira koliko se možda mali činili koraci u lokalnim zajednicama, oni korak po korak doprinose stvaranju jednakog društva za sve. Naravno, za veća pitanja neophodno je da se lokalne organizacije spajaju u saveze i koalicije, jer je to jedini način da se utječe i na više nivoe vlasti.

- **Primjetno je da nema ili da je izuzetno malo osoba s invaliditetom, posebno onim najtežeg stepena, na političkoj sceni Bosne i Hercegovine. Šta misliš jesu li uzrok tome još uvijek prisutne društvene predrasude prema osobama s invaliditetom ili ima i krivice, zbog nedostatka volje, i samih osoba s invaliditetom?**

Moje mišljenje je da krivice ima i u osobama s invaliditetom i u društvu. Da, često se postavlja pitanje zašto neko i ne želi da se bavi politikom. Naprimjer, moj razlog tome je činjenica da se osoba s invaliditetom koristi samo kao "ikebana" od strane političkih stranaka u cilju prikupljanja "političkih poena" jer u svim strankama ili nema nikako ili ima sporadično poneka osoba s invaliditetom. Drugi razlog je taj što sam svjesna na koji način politika u našoj državi funkcioniše te da bih učešćem u, recimo, "funkcionerskoj" političkoj aktivnosti (gradska vijeća, razni nivoi parlamenata...) vjerovatno imala ličnu korist, ali teško da bih mogla, kao pojedinac, postići to da pomognem cijelom društvu, pogotovo osobama s invaliditetom. Polazeći od sebe i svog mišljenja, vjerujem da i ostale osobe s invaliditetom slično razmišljaju.

- **Smatraš li da bi zakonskom regulativom trebalo "natjerati" političke stranke i vlast da određen procent osoba s invaliditetom moraju uključiti u političko djelovanje i odlučivanje, slično kao**

što postoji zakon o procentualnom učešću žena u vlasti na svim nivoima, i da li bi to bilo najbolje rješenje za osobe s invaliditetom?

Nisam pristalica toga da po svakoj cijeni u svim segmentima života imamo različite nacionalnosti, spolove, manjine, kategorije... bez obzira na kvalificiranost tih osoba. Ne želim da me uključuju u političko djelovanje zato što sam osoba s invaliditetom, nego zato što mogu da napravim određene promjene u društvu. Ipak, mislim da bi donošenje takvog zakona bilo jedino pravo rješenje u našoj državi i da bi se na taj način, kao i ženama, i osobama s invaliditetom pružila prilika da učestvuju u vlasti zato što im je to zakonski omogućeno, a ne zato što je neka stranka odlučila da bi joj osoba s invaliditetom dobro došla u nekoj predizbornoj kampanji. Tu je razlika ogromna i mislim da bi to bio ispravan način djelovanja.

- **Može li se i na koji način uključiti više žena s invaliditetom u rad i druge aktivnosti pokreta? Ima li dovoljno inicijativa za to?**

Žene s invaliditetom imaju dvostruku borbu – borbu zato što su žene i borbu zato što su osobe s invaliditetom. Ono što me raduje jeste činjenica da u svom okruženju imam dosta mladih i uspješnih žena s invaliditetom, žena koje su se ostvarile u poslovnom smislu, koje su postale supruge i majke, koje vode aktivan život, te žene su moji uzori. Moje mišljenje je da inicijativa ne nedostaje, da žene žele biti uključene u pokret osoba s invaliditetom, kao i u normalan, aktivan život, samo im to zakonodavstvo i politika moraju omogućiti. Iz tog razloga moramo promovirati te uspješne žene jer možda neka djevojčica baš čeka tu jednu pozitivnu priču koju će uzeti za primjer, uzor i motivaciju.

- **Jesi li zadovoljna javnim informiranjem i promoviranjem prava i potreba osoba s invaliditetom putem svih vrsta medija i smatraš li da bi bar javni medijski servisi trebali imati obavezu, naprimjer, stalnog termina na temu: osobe s invaliditetom i njihova prava, potrebe,**

uloga u društvu, primjena u praksi Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom itd.?

Ne, po tom pitanju zaista nisam zadovoljna. Živimo u društvu punom predrasuda zbog nepoznavanja pojma invaliditeta, u društvu koje se još uvijek plaši osoba u invalidskim kolicima jer će “možda usput kupiti invaliditet”, kao da je invaliditet zarazan (predrasude, neznanje, itd.)! Zbog toga smatram da je jako bitno promoviranje prava i potreba osoba s invaliditetom, jer ljudi u većini slučajeva nisu upoznati, ne znaju, a kako je nama cilj stvoriti društvo za sve – trebamo ih neprestano upoznavati sa svim oblicima invaliditeta i činjenicom da se ne razlikujemo od drugih i činjenicom da svako u nekom trenutku, nažalost, može postati osoba s invaliditetom. Definitivno mislim da bi stalni termin na svim vrstama medija na spomenute teme imao veliki utjecaj na promjenu percepcije društva, ljudi i djece o invaliditetu. To neće biti promjena vidljiva odmah, ali kroz određeno vrijeme bi se garantirano

pokazali rezultati i svijest svih ljudi (ili velike većine) bi bila “podignuta” na viši nivo razumijevanja invaliditeta i osoba s invaliditetom.

- Vjeruješ li da će se u dogledno vrijeme promijeniti odnos nadležnih vlasti prema osobama sa stanjem paraplegije koje svrstavaju u tzv. civilne invalide, tj. da bi se konačno mogla početi primjenjivati Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom u punom kapacitetu i time ukinuti diskriminacija unutar iste populacije, sankcioniranje uzroka a ne stanja paraplegije, što bi dovelo do izjednačavanja prava svih osoba sa stanjem paraplegije bez podjela na RVI, CŽR i “neratne / civilne paraplegičare”?

To je jako osjetljivo pitanje i, iskren, o nisam veliki optimista što se toga tiče. Mi kao društvo volimo da se dijelimo, to nam je “u krvi” i onog trenutka kada podjele dođu u pitanje, pružamo otpor, svjesno ili nesvjesno. Ne osporavajući angažman i zasluge tih osoba u proteklom ratu, i smatrajući da trebaju imati naknadu za svoje zasluge i invaliditet, činjenica je da je prema međunarodnom pravu to klasična diskriminatorna podjela na osnovu uzroka invaliditeta. Mislim da bi svako zdravog razuma trebao tako da razmišlja, međutim, stvarnost je drugačija i nisam optimista da će se to u skorije vrijeme promijeniti. Naša država jeste potpisala i ratificirala Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, koja upravo naglašava da ne smije biti nikakve diskriminacije među osobama s invaliditetom, posebno istog oblika, ali u praksi je po onoj narodnoj: papir trpi sve.

- Angažirana si i u sportskim aktivnostima i stalan si učesnik sportskih manifestacija za osobe s invaliditetom. Upoznaj, molim te, naše

čitaoc i s tom svojom aktivnošću, svojom ljubavlju / sklonosti prema sportu i postignutim uspjesima. Koliko su uopće sportske aktivnosti značajne za osobe s invaliditetom?

Da, veoma sam aktivna u tom polju. Sport je oduvijek bio moja velika ljubav. Smatram da bavljenje sportskim aktivnostima za osobe s invaliditetom ima dosta prednosti, prvenstveno su tu zdravstveni i društveno-socijalni razlozi, a tu je i ispitivanje vlastitih mogućnosti kojih u većini slučajeva nismo ni svjesni. Želja za pobjedom, dominacijom, uspjehom, za širenjem vlastitih vidika, za upoznavanjem novih osoba – sve su to razlozi zbog kojih bi svako od nas trebao izabrati sport i aktivnost za sebe. Ja aktivno treniram košarku u kolicima i to je moja primarna sportska aktivnost. S obzirom na to da u Zenici nema ženski invalidski košarkaški klub, ja treniram u muškom klubu, u kojem sam jedina djevojka. To mi ne predstavlja problem, jer uz veći napor budi se i veća želja za takmičenjem i dominacijom, a tu sam ja na svom terenu. Osim toga, redovan sam učesnik i Međunarodnih sportskih igara paraplegičara i oboljelih od dječije paralize, koje organizira naš Savez paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine, i sportskih igara paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Zeničko-dobojskog kantona, u kojima u bacačkim disciplinama redovno ostvarujem dobre rezultate, na koje sam ponosna. Učesnik sam i 2. “Zeničkog cenera”, trke u kolicima na 10 kilometara, koju sam završila za manje od sat vremena, što smatram još jednom ličnom pobjedom. Ronjenje, streljaštvo, kuglanje, sve su to aktivnosti u kojima sam se okušala i svakom tom aktivnošću sam ispitivala svoje mogućnosti i granice i dokazala prvenstveno sebi koliko zapravo mogu.

- Koje je tvoje mišljenje o našem časopisu *Paraplegija i Mi*, koji izdaje naš Savez i koji rade naši članovi – paraplegičari? U prvom broju smo se tako i predstavili, što ti je, vjerujemo, poznato.

Konstantna priča o osobama s invaliditetom i njihovim organizacijama te njihova vidljivost na najbolji način doprinose smanjenju predrasuda i utječu na stvaranje pozitivne percepcije invaliditeta. Časopis *Paraplegija i Mi* na najbolji način približava čitaocu šta znači život s paraplegijom, s kojim problemima se susreću osobe s invaliditetom, koliko aktivne zapravo mogu biti i koliko je, u suštini, život osobe s invaliditetom isti kao i život “zdrave” osobe. Časopis donosi i veoma stručne medicinske tekstove koji se odnose na paraplegičare, što je veoma značajno za sve nas – edukacije nikada nije previše.

- Imaš li svoj životni moto?

Moj životni moto je: nikad ne odustaj bez obzira na prepreke i uživaj u životu, pronađi u svakom danu razlog za osmijeh. Uz osmijeh i upornost, za svaki problem se pronađe rješenje a život, koliko god bio težak, postane lakši.

- Zahvaljujemo na razgovoru! Imaš li za kraj možda neku poruku i savjet za mlade osobe s invaliditetom, a koje bi se željele angažirati na svojoj ličnoj edukaciji i u borbi za ostvarivanje svojih prava garantiranih Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom?

I ja se vama zahvaljujem na pruženoj prilici za razgovor a moja poruka za mlade bila bi da onog trenutka kada sami sebe prihvatimo, neće biti potrebe za borbom za mjesto u društvu, jer ćemo shvatiti da mi već pripadamo tom društvu. Upornost, kao i rad na sebi, uvijek se isplate, sve je moguće ako to dovoljno želimo i nikada se ne treba voditi mislju “šta ako ne uspijem?”, jer – “šta ako uspijem!?”

Fotografijom protiv barijera

U Sarajevu dodijeljene nagrade fotokonkursa “Daj nam motiv – detektuj barijeru kroz objektiv” za fotografije koje prikazuju prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom

U sklopu kampanje “Sva lica pristupačnosti”, koja je dio projekta “Ravnopravno različiti”, bio je raspisan fotokonkurs za najbolju fotografiju “Daj nam motiv

– detektuj barijeru kroz objektiv”. Cilj ovog takmičenja bio je da se detektuju različiti oblici barijera s kojima se svi mi svakodnevno suočavamo, jer sve što je dobro za osobe

s invaliditetom, dobro je i za sve ostale. Na konkurs je pristigao veliki broj fotografija, od kojih je stručni žiri odabrao njih deset, koje su ušle u finalni dio takmičenja.

Dobitnice nagrada za najbolju fotografiju: Aleksandra Stošić, Milijana Bojić, Adna Memić i Džana Hodžić

Dodjela nagrada za najbolje fotografije u okviru fotokonkursa “Daj nam motiv – detektuj barijeru kroz objektiv”, koji je realiziran u sklopu kampanje “Sva lica pristupačnosti”, upriličena je u EU info centru (EUIC) u Sarajevu. Cilj fototakmičenja bio je da se detektiraju različiti oblici barijera s kojima se svi građani, a posebno osobe sa invaliditetom, svakodnevno suočavaju.

Gianluca Vannini, šef Operativnog sektora za društveni razvoj, civilno društvo i prekograničnu saradnju pri Delegaciji Evropske unije u Bosni i Hercegovini, istakao je da je neophodno promijeniti navike i stav prema osobama s invaliditetom i okrenuti se ka stvaranju boljeg okruženja za sve: “Moramo biti u stanju prepoznati i razumjeti ove probleme i uložiti dodatne napore na uklanjanju ne samo fizičkih prepreka već i nedostupnosti informacija i komunikacije za osobe s invaliditetom” te dodao kako se “trebamo usredotočiti na talente i potencijale, a ne na ograničenja”.

“Bez omogućavanja pristupačnosti okruženja, proizvoda i usluga nije moguće djelovati niti na jednom drugom polju unapređenja položaja osoba s invaliditetom. Naš zadatak je stalna promocija svih vrsta pristupačnosti za osobe s invaliditetom, tako da ona postane dio planiranja, kako bi postala prilika, a ne opterećenje, ni za socijalne sisteme, ni za biznis sektor”, izjavila je Tanja Mandić-Đokić, projekt konsultantica i aktivistkinja unutar pokreta osoba s invaliditetom.

Željko Volaš, predsjednik Organizacije UDAS, naglasio je da se putem projekta “Ravnopravno Različiti” želi razviti nov koncept pristupa u zajednici u kojem ćemo ohrabriti i osnažiti jedni druge da budemo ravnopravni članovi zajednice. “Mi,

1. mjesto: Aleksandra Stošić i Milijana Bojić

osobe s invaliditetom, želimo pokrenuti druga pitanja u lokalnim zajednicama koja se ne tiču samo osoba s invaliditetom, kao što su pitanja ekonomskog razvoja, ekološka pitanja, pitanja pomirenja te međusobno povezivanje zajednica. Ovim pristupom ohrabrit ćemo zajednice da međusobno saraduju kako bi kreirali društvo pristupačno za sve građane, jer sve što je dobro za osobe s invaliditetom, dobro je za sve građane”, kazao je Željko

Volaš i dodao: “fotografije predstavljaju glas osoba s invaliditetom koji treba da dođe do donosilaca odluka”.

Nakon Sarajeva, planirano je da izložba bude prikazana i u Banjoj Luci, Bihaću, Bijeljini, Tuzli i Trebinju. Volaš kaže da na ovaj način nastoje pokrenuti i druga pitanja u lokalnim zajednicama, poput pitanja ekonomskog razvoja, ekoloških pitanja, pitanja pomirenja i međusobnog povezivanja zajednica.

Nagrade

Odabir najbolje fotografije izvršen je kroz dvije faze: glasanje putem društvenih mreža te pojedinačno, nezavisno ocjenjivanje stručnog žirija, u sastavu: Edin Džeko, Public Information Officer (EUD), Dajana

Cvjetković, projektna menadžerica (CPCD), i Gordana Šekarić, operativni menadžer Organizacije UDAS.

Konačni pobjednici dobijeni su zbirom "lajkova" na društvenim mrežama i bodova koje im je dodijelio stručni žiri. Prema zbirnim

rezultatima bodovanja žirija i "lajkova" na društvenim mrežama, najbolju fotografiju poslale su:

- Aleksandra Stošić i Milijana Bojić, 1. mjesto
- Adna Memić, 2. mjesto
- Džana Hodžić, 3. mjesto

Nagrađene fotografije

2. mjesto: Adna Memić, Tuzla

Fotografija je nastala iz želje da pokažem svijetu, javnosti i svima koji su odgovorni za ovakve poteškoće, da sve ustanove (nije bitno je li neka zdravstvena ustanova ili neka druga) ipak trebaju biti prilagođene za čitavu naciju, a ne samo za određeni dio populacije, gdje su uključene i osobe s invaliditetom, a također i majke s djecom u kolicima te starije osobe. Fotografija opisuje samostalan odlazak osobe s invaliditetom u Dom zdravlja u Tuzli, gdje ne postoji ulaz prilagođen osobama s invaliditetom. *“Dan kada sama moram otići u Dom zdravlja Tuzla. Rampe nema, ljudskosti i humanosti nema. Ljudi prolaze, ulaze u javnu ustanovu, a i ne okrenu se da barem pitaju treba li pomoć!”*, kaže dobitnica nagrade Adna Memić.

3. mjesto: Džana Hodžić, Sarajevo

Fotografija je nastala na prošlogodišnjim protestima povodom neljudskih dešavanja u Zavodu "Pazarić". Osim što sami protesti nose priču o barijerama koje su neminovne, tu su i svakodneвне barijere ljudi koji nisu vezani plaktama za radijatore. Oni su vezani za invalidska kolica, ali ipak, njihov um je slobodan.

Nakon dodjele nagrada u EU info centru u Sarajevu, prikazana je i izložba pobjedničkih fotografija kao i izložba ostalih fotografija koje su ušle u uži

izbor, a koje na jedinstven način prikazuju barijere i prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom. Navedene fotografije bit će predstavljene

u drugim kulturnim centrima širom Bosne i Hercegovine i bit će u službi zagovaračkih inicijativa za bolji položaj osoba s invaliditetom.

Izložba "Fotografijom protiv barijera" u okviru projekta "Ravnopravno Različiti"

Foto: Mladen Dragojlović

Emina Tipura, Mostar:
“Ljubav”

Fotografija “Ljubav” nastala je u svakodnevnoj šetnji kroz Mostar. Nekad je teško, uz svu ljubav, pobijediti prepreke pred nama.

Amer Sikira: “Parking”

Opis fotografije: Parking ti je skup, brzina imperativ tvoj. U toj brzini suosjećanja ti bježe. Štapovi, štake i kolica teret su moj. Korak je težak, invalid biti još teže.

Olja Simonović:
“Bankomat!”

Bankomat je stavljen ispred banke, ali mora da se popne na stepenice i to uske i visoke. Teško je popeti se, a naročito osobama s invaliditetom.

Mirsad Đulbić: “Rampa”
– Klub penzionera, Zenica

Duži niz godina tražili smo omogućavanje pristupa u Klub penzionera Zenica. Zalaganjem Udruženja invalida rada, rampa je izgrađena. Omogućen je pristup za cca 1.200 penzionera koji koriste neko od ortopedskih pomagala: invalidska kolica, hodalice, štake, štapove, ortoze trupa i drugo.

Tea Jagodić:
“Ekonomsko nasilje
nad OSI”

Fotografija prikazuje ekonomsko nasilje nad OSI, posebno kada je riječ o ženama. Finansijska zavisnost je također jedan od problema u zajednici o kojem se rijetko priča, pogotovo što je zaposlenje OSI jedan od problema, gdje su im onemogućena osnovna prava, finansijska samostalnost i ravnopravnost sa svima ostalima.

Kampanja je realizirana u okviru projekta “Ravnopravno Različiti”, koji finansira Evropska unija, a realiziraju Organizacija amputiraca

UDAS iz bosankohercegovačkog entiteta Republika Srpska, u partnerstvu s Helsinškim parlamentom građana Banja Luka i Udruženjem

građana “Nešto Više” Sarajevo.

Zahvaljujemo svima koji su na bilo koji način dali svoj doprinos ovom takmičenju!

Ograničeno pražnjenje bešike

Mojim ukućanima naglasila sam da za vrijeme mog odsustva ne primaju poštu u plavim kovertama. Nada la sam se da neće stići prije mog odlaska na odmor. Ipak, stigao je poštar. Znam da ne donosi račune, nije ni kazna, pazila sam u saobraćaju, nije ni ona bijedna tuđa njega, ni još bjednija invalidnina. Znam, to je RJEŠENJE.

Njegov sadržaj će riješiti da sutra ustanem, odem u toalet, spakujem se u auto, odem na posao, uđem u toalet na poslu, savladam neki trotoar, odem na časove plesa, odem na ronjenje i uđem u svlačionicu na bazenu, ono će riješiti da i ovu trinaestu godinu igram košarku, da se samostalno krećem po gradu, putujem, uđem u lift... ono će riješiti da živim.

Otvaram kovertu, prelijećem preko redova, tražim riječ "prihvata" i nalazim "odbija".

Tresem se, iako to ne želim. Pokušavam da jedem, ali mi se miješaju suze i hrana. Jedva gutam i jedva prinosim hranu ustima, jer me ruke ne slušaju. Ne sluša me ni razum, samo mi prolaze slike tih nekoliko riječi

"odbija", "ne ispunjava uslove", "nisu ugrožene vitalne životne funkcije"... Odbija mi se da živim. Ja bez adekvatnih kolica ne mogu da živim, bit će mi ugrožene vitalne funkcije, a kada ispunim te njihove uslove, onda mi takva kolica neće ni trebati.

U najboljem slučaju (s druge strane, najgore, jer moraš imati 100% procent invaliditeta), od države ćeš dobiti oko 260 KM. Zanimarito ćemo da od tih 260 KM treba da živiš i da je dio tog novca "tuđa njega i pomoć", dakle, opet nije sve moje. A aktivna kolica, približno korisna, koštaju 6.000 KM.

Ponižavajuće je moliti za invalidska kolica. Ponižavajuće je dokazivati šta sve možeš i koliko si aktivan da bi nekog umolio da ti da nešto bez čega ne možeš. Ponižavajuće je čekati na isto to šest godina. Ljudi češće mijenjaju auta. Ponižavajuće je da se moram žaliti zbog toga i javno pričati o tome koliko sam povrijeđena. Ponižavajuće je da tvoj više nego dobar socijalni status nikom ne znači. Čemu sve te medalje, nagrade, plakete, diplome? Ponižavajuće

je da, ako se ne znaš boriti, nećeš dobiti čak ni ono što ti po zakonu pripada. Ponižavajuće je što ta kolica koštaju toliko, što i na njih imaš porez, što si uslovljen na samo određene ortopedske kuće, što ne uzimaš svu potrebnu opremu nego tražiš jeftiniju opciju vjerujući da je tako manja mogućnost odbijanja. Ponižavajuće je što na to isto pomagalo Fond zdravstva odobrava samo 400 KM i to svakih pet godina. Ponižavajuće je pisati žalbu na ovo rješenje. Ponižavajuće je sutra izaći pred ljude koji ovo čitaju.

Strah me je da će mojim prijateljima pasti na pamet da skupljaju novac, nisu dužni, nisu građani dužni, nekom je potrebnije. Bilo bi me sramota tada i poslije, bila bi mi teška i neaktivna ta lako-aktivna kolica koja dramčim.

Sramota me je pisati ovo, priznati, žaliti se, ali je sreća da se meni ovo desilo. Povuklo je mnogo drugih pitanja i probudilo bijes, revolt i ludi inat i aktivizam. Ovo je samo dio nelogičnosti, megdanske borbe ni za šta. Grčim se, guši me u grudima jer to nisam ja i vi koji me poznajete znate da

**kada mi budu
ugrožene
vitalne funkcije
kolica mi više i
ne trebaju**

to nisam ja, ne kmečim, radim i ne žalim se. Živim, osvajam život i on mene. Ali sad pričam u ime svih, ne samo u svoje ime, jer je mnogima i pravo na glas ograničeno i nije omogućeno, jer nemaju pomagalo koje im treba. Jer neki pravilnici to diktiraju i neki ljudi koji nikada nisu ni pokušali nečije cipele nazuti, a kamoli obuti.

Neka neki početak bude način prikupljanja potrebne dokumentacije za određeno pravo ili pomagalo. Negdje se traže nalazi ne stariji od 6 mjeseci, valjda se boje da će poslije 30 godina prohodati ili će nekom noga izrasti. Djeci ograničene ortopedske cipele na godine ostvarivanja prava a ne na fizički rast i razvoj. Pa kad im noga preraste te ograničene godine

prava, onda hodaju bosu. Luksuz je imati dva para, dok neki imaju čitav ormar obuće. Ograničenja u iznosu novca, godinama roka trajanja, nekvalitetna pomagala. Svaki mjesec ovjeravanje naloga za katetere i pelene, ograničenje njihovog broja, samim tim ograničenje šta ćeš i koliko toga da pijesh danas da ne bi piškio preko dozvoljenog, jer ćeš potrošiti ono što su ti dali. U istoj zemlji neko drugi je imao "sreće" roditi se u tijelu muškarca, u drugom Kantonu, ići u rat i tamo se povrijediti, dobiti istu dijagnozu ali različita prava. Pa pored toga što ima pravo na kolica u skladu sa svojim potrebama i aktivnostima, dobije i auto jer je i to potreba a ne luksuz. Neki čak dobiju i novac da kupe

sami kolica koja im pašu. Ja sam samo žena rođena u istoj toj zemlji u Republici te zemlje, rođena sa invaliditetom, nisam ga stekla u ratu, i zbog toga imam pravo na samo 400 KM svakih pet godina po volji Fondova da mi i to odobre. Sreća, uvježbala sam piškenje pa mogu kad mi treba a ne onoliko puta koliko imam katetera. Ako ne budem imala kolica koja su po mojoj mjeri i potrebama, moći ću piškiti samo ondje gdje ta velika, bolnička i teška kolica mogu proći, i ako ima neko da mi asistira.

Prijatan vam odlazak u toalet i znajte da je moći piškiti na livadi privilegija.

*Izvor: happybe.net
Biljana Nedić*

Tužbama moraju braniti svoja ljudska prava

U Crnoj Gori 11% (68.064) osoba ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog dugotrajne bolesti, invaliditeta ili starosti, podaci su iz popisa 2011. godine. Prema tim podacima, 5% crnogorske populacije ima problem s kretanjem, 2% s vidom, iako koristi naočale i sočiva, a od ukupnog broja stanovnika 1% stanovništva ima problem sa sluhom i pored korištenja slušnih aparata. Smetnje s pamćenjem, koncentracijom ili za vrijeme sporazumijevanja s drugima ima 1% stanovništva, dok 4% stanovništva osjeća teškoće druge vrste.

Javne institucije u Podgorici idalje su samo djelimično pristupačne osobama s invaliditetom. I pored dobre zakonske regulative, usklađene s evropskim standardima, osobama s invaliditetom (OSI) još uvijek nije omogućen potpuni pristup svim javnim ustanovama, kao ni nesmetano kretanje ulicama Podgorice.

U nevladinim organizacijama takvo stanje objašnjavaju nedovoljno kontinuiranom angažiranošću nadležnih na poboljšanju uslova za osobe s invaliditetom, tj. neispunjavanjem ciljeva i mjera definiranih "Strategijom za integraciju lica s invaliditetom u Crnoj Gori 2016–2020", akcionih planova na lokalnim nivoima, ali i nepoštivanjem osnovnih prava osoba s invaliditetom od većine građana.

Dejan Bašanović, generalni sekretar Udruženja paraplegičara Podgorica, za PCNEN kaže:

"Nijedna javna ustanova u Crnoj Gori nije u potpunosti pristupačna za OSI onako kako je to propisano Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Za sada postoje objekti koji su manje ili više pristupačni, ali ne i svim kategorijama OSI", pojašnjava Bašanović, uz napomenu da se to, uglavnom, odnosi na korisnike invalidskih kolica, te da samo neki od objekata imaju i elemente pristupačnosti za slijepe i slabovide osobe.

Osim zgrade Parlamenta, u kojoj postoje podizne platforme za kretanje lica koja su korisnici invalidskih

kolica i toalet za osobe s invaliditetom te lift, ostale javne institucije samo su u pojedinim fazama učinile određeni iskorak za nesmetan pristup osobama s invaliditetom. To se najviše odnosi na izradu prilaznih kosina – "rampi", a u većini objekata i dalje ne postoje toaleti i liftovi. On konstatira da se time osobama s invaliditetom ograničava korištenje usluga u objektima lokalne samouprave, a da je mogućnost njihovog eventualnog zapošljavanja u njima u potpunosti ograničena. Naglašava da se to posebno odnosi na Sekretarijat za kulturu i sport i JU Muzeji i galerije, gdje postoji "rampa" na ulazu, ali su i prostorije Sekretarijata na spratu. JU Kulturno-informativni centar "Budo Tomović" i Crnogorsko narodno pozorište imaju

podizne platforme, ali nemaju toa-lete za osobe s invaliditetom, pa tu nije moguće duže zadržavanje. Što se tiče Službe gradonačelnika u staroj zgradi Gradske uprave, dostupne su samo prostorije na prizemlju, jer nema lifta a ni toaleta. Sekretarijat za saobraćaj uopće nije pristupačan za osobe s invaliditetom.

Udruženje paraplegičara Podgorica

U podgoričkom Udruženju paraplegičara kao pozitivne primjere pristupačnih javnih ustanova koje posjeduju liftove i toalete za osobe s invaliditetom naveli su: Univerzitetnu sportsku dvoranu, zatvoreni bazen SC “Morača”, Ministarstvo finansija, Fond zdravstva, Fond PIO, Agenciju za lijekove i medicinska sredstva Crne Gore (CALIMS), Narodnu biblioteku “Radosav Ljumović”, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Poresku upravu, Centar za socijalni rad, Pravni i Ekonomski fakultet, zgradu gradske Skupštine, kao i sve tržne centre u gradu.

Brojne tužbe

“Činjenica da su neke od osoba s invaliditetom pokrenule brojne sudske postupke protiv glavnih gradskih institucija, jer im je tamo onemogućen pristup, govori samo o tome da osobe s invaliditetom koriste zakonska ovlaštenja u ostvarivanju svojih osnovnih ljudskih prava”, ističu u Ministarstvu održivog razvoja i turizma. *Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata* (član 71.) obavezuje vlasnika objekta u javnoj upotrebi da osigura “pristup, kretanje i boravak lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom”. Za nepoštivanje propisanih normi, predviđene su kazne od 5.000 do 40.000 eura.

Miroslava–Mima Ivanović: tužba protiv Skupštine Crne Gore – presuda kompromisna!

Zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na pristupačnost u pojedinim javnim institucijama, neke od osoba s invaliditetom pokrenule su krivične postupke. Među prvima je bila tužba koju je pokrenula Miroslava–Mima Ivanović protiv Skupštine Crne Gore. Sudski proces trajao je pet godina. Na kraju je vještačenjem utvrđeno da su djelimično ispoštovani standardi pristupačnosti za osobe s invaliditetom, te da je to

dovoljno!? Skupštini Crne Gore naloženo je da tužiteljci na ime ukupnih parničnih troškova postupka plati 2.000 eura.

U Udruženju mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) kažu da im je ovakvom presudom potvrđeno da se osobe s invaliditetom vide kao građani “drugog reda”, a ne kao oni zaposleni u institucijama sistema i donosioci odluka. Među tuženima su bili i Podgorica kao glavni grad države i Državna izborna komisija.

Međutim, Marina Vujačić, izvršna direktorica UMHCG, smatra da su tužbe ipak dale pozitivne rezultate i kaže: “Više od bilo kojeg akcionog plana i strategije rezultate

Medicinski fakultet u Podgorici

Ulaz u zgradu Vrhovnog državnog tužilaštva / Foto: PCNEN

su donijele tužbe, odnosno građanske parnice za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta u oblasti pristupa objektima u javnoj upotrebi.” Također, navodi da postavljene pokretne “koso podizne” ili vertikalne platforme često predstavljaju jako loše rješenje, jer su spore, skupe za održavanje i lako se kvare, ako se ne koriste redovno i pravilno, a u nekim institucijama je slučaj da je samo jedna osoba obučena za rukovanje ovim “rampama”, što je apsolutno neprihvatljivo. Nije rijedak slučaj ni da su sporedni ulazi zaključani, pa osobe s invaliditetom čekaju, moraju se najavljivati i ići s pratiocima i kada to nije potrebno.

Ambroz Nikač, korisnik invalidskih kolica, poručuje da osobe s invaliditetom žele da budu tretirane kao i svi ostali.

Želim da nam se pruži prilika da dokažemo da smo i mi dio ove planete kao svi drugi. Da roditelji nekoga ko koristi kolica ne gledaju “kao da su vidjeli medvjeda”, nego nekoga ko je čovjek kao i oni. Da se nove generacije uče da nema razlike između njih i djece koja su korisnici kolica, osim što iz tačke “A” do tačke “B” stižemo svi na svoj, različit način. Kaže da u centru Podgorice nailazi na prepreke kao što su ivičnjaci, koji nisu dobro urađeni, pa gubi dosta vremena tražeći one koje jesu. Onda kolicima ide po kolovozu, rizikujući da ga neko udari.

On posjećuje koncerte, ide u bioskop i na izložbe, nekoliko puta je i sam izlagao svoje radove. Kaže da u neke objekte može ući do same sale, a onda mora sjediti ili u prvom ili posljednjem redu, što nije ono što on želi. Napominje da su sale uglavnom nepristupačne i korisnici kolica mogu isključivo boraviti u određenom, neadekvatnom prostoru s ograničenim kretanjem. Pokretne platforme rijetko rade ili niko ne zna kako da ih koristi ili su ključevi nestali ili slične neke “bajke”. Zaposleni u organizacijama i kulturnim

Ulaz u lift u zgradi Tehničkih fakulteta / Foto: PCNEN

centrima su ljubazni i nude pomoć, ali je to za njega neprihvatljivo i samo želi, kao svi drugi, sam doći do mjesta na kojem će sjediti, bez nečije pomoći.

Gradska uprava – trudimo se otkloniti barijere i ostale prepreke za osobe s invaliditetom

U proteklih nekoliko godina u Podgorici je, ističu u gradskoj upravi, uređeno ili prilagođeno gotovo 500 prilaza i prelaza. Glavni grad je, kažu, čvrsto opredijeljen da još

intenzivnije i posvećenije radi kako bi se postojeće prepreke umanjile, a u budućnosti i sasvim uklonile. Kretanje osoba s invaliditetom ulicama glavnog grada pristupačnije je nego ranijih godina, uglavnom zahvaljujući izgradnji biciklističkih staza i izradi brojnih zakošenih ivičnjaka. No, i ondje gdje im je neočekivano laknulo, nemarni građani prave im probleme. Automobili parkirani na spustovima ivičnjaka i mjestima predviđenim za parkiranje osoba s invaliditetom svakodnevna su pojava koja otežava život toj populaciji u Podgorici.

Izvor: www.pcnen.com
Irena Čejović, Podgorica 2020.

Informativno glasilo Saveza paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije Bosne i Hercegovine
ulica Zmaja od Bosne 78 - 71000 Sarajevo
e-mail: savez@paraplegicari.org - www.paraplegicari.org

COVID-19 je zarazna virusna bolest uzrokovana novim koronavirusom SARS-CoV-2. Novi korona virus i oboljenje koje izaziva bili su nepoznati prije izbijanja epidemije koja je, zvanično, počela u gradu Wuhan u Kini u decembru 2019. godine. Povodom brzog širenja ove bolesti Svjetska zdravstvena organizacija - WHO proglasila je pandemiju. Uzročnik bolesti primarno se širi bliskim kontaktom, najčešće kapljičnim putem kao posljedica kašljanja, kihanja ili razgovora.

Naredbom Kriznog štaba Federalnog ministarstva zdravstva obvezno je nošenje zaštitnih maski u zatvorenom javnom prostoru, kao i na otvorenom javnom prostoru, ukoliko na otvorenom prostoru nije moguće održavati fizičku distancu od 2 metra

*Glasilo je realizovano kao projekat finansiran od strane "Lutrija BiH"
posredstvom Ministarstva rada i socijalne politike Federacije Bosne i Hercegovine*

Časopis je besplatan

ISSN: 2303 - 5870

